

TUULOS

KOSKISEN AJOKALUTEHDAS

KULTTUURIYMPÄRISTÖSELVITYS 17.3.2025

Arkkitehtitoimisto Kristina Karlsson

Sisällys	
Johdanto	3
Perustiedot	4
Aikajana	6
1. Taustaa	7
1.1 Syrjäntaan kylä	7
1.2 Tuuloksen ajokaluteollisuudesta	10
1.3 Koskisen ajokalu- ja rekitehdas	12
1.4 Myöhempiä vaiheita	17
2. Nykytilanne	27
3. Arvot ja säilyneisyys, yhteenveto	38
Lähteet	40

*Kannen kuva; Vanha tehdasrakennus ja maaherranojan puro Pappilantien kyläku-
vassa talvella 2025.*

Johdanto

Tehtävänä on ollut laatia asemakaavamuutosta palveleva yleispiirteinen ympäristöhistoriallinen selvitys Tuuloksen entisen rekitehtaan rakennuksista piha-alueineen. Kohde sijaitsee Syrjäntaan kylässä Hämeenlinnaan vuonna 2009 liitettyssä Tuuloksessa. Alue jakautuu Pappilantien varressa sijaitsevalle viidelle eri kiinteistölle joilla sijaitsee 3 rakennusta.

1900-luvun alkupuolella rakennetut tehdasrakennukset ovat rekitehtaan toiminnan lakattua 1950-luvulla olleet mm. huonekaluverstaan, kauppapuutarhan, veneveistämön ja kansalaisopiston käytössä. Vuonna 2010 rekitehtaan kiinteistöt siirtyivät nykyiselle omistajalle, joka on kunnostanut ja laajentanut rakennuksia puusepäntehtaan liikkeen käyttöön sekä asuintiloiksi.

Nyt laadittavan asemakaavanmuutoksen tavoitteena on mahdollistaa verstasrakennuksen laajentaminen,, muuttaa asuin- ja teollisuuskäytössä olevan entisen rekitehtaan sekä entisen myllytontin kiinteistöjen kaavallinen käyttötarkoitus ja mahdollistaa lisärakentamista myös näillä kiinteistöillä.

Alue on osa maakunnallisesti arvokasta Syrjäntaan kyläasutusta sekä maakunnallisesti arvokasta Tuuloksen kulttuurimaisemaa. Rekitehtaan rakennus on suojeltu yleiskaavassa s-merkinnällä. Vuonna 1976 voimaan tullut rakennuskaava ei sisällä suojelumerkintöjä ja on kulttuuriympäristön vaalimisen osalta vanhentunut.

Selvityksen tarkoituksena on ollut määritellä kohteen rakennushistorialliset, kulttuurihistorialliset ja kyläkuvalliset arvot, joiden pohjalta voidaan arvioida rakennusten ja piha-alueen suojelutarve ja -taso asemakaavassa. Selvitys painottuu kaavassa määriteltäviin kulttuuriympäristön arvoihin ja rakennusten ulkoisiin piirteisiin- ei sisätiloihin.

Selvityksen taustaksi on koottu lyhyt yhteenveto Tuuloksen ja Syrjäntaan kylän aikanaan merkittävästä ajokaluteollisuudesta. Selvityksen kohteena olevan Maurits Koskisen 1880-luvulla perustaman ajokalu-tehtaan ja tehdasrakennusten myöhempiä vaiheita on kuvattu löytyneen tiedon pohjalta. Rakennusten nykytilaa ja säilyneisyyttä sekä asemaa kyläkuvassa on analysoitu talvella 2025 tehdyn kohdekäynnin ja inventoinnin pohjalta.

Raportin loppuun on koottu arvio kohteen arvoista ja säilyneisyydestä. Siinä tarkastellaan rakennusten ja piha-alueen asemaa kyläkuvassa, sekä rakennusten kulttuuri- ja rakennushistoriallisia ominaispiirteitä.

Lähtöaineistona on käytetty historiallista kartta- ja kiinteistöjaotuksen aineistoa, historiallisia ilmakuvia, rakennuslupa- ja suunnitteluasiakirjoja, lehtiartikkeleita sekä alueen historiaa koskeva kirjallisuutta.

Selvitys on laadittu loppuvuoden 2024 ja alkuvuoden 2025 aikana. Selvityksen tilaajana on kiinteistön omistaja Puusepäntehtaan Hannes Oy. Työn laatimisesta on vastannut arkkitehti Kristina Karlsson/ Arkkitehti-toimisto Kristina Karlsson.

Rekitehtaan kiinteistöt sijaitsevat Tuuloksen Syrjäntaan kylässä Pappilantien ja Tampereen valtatie välissä. Hämeenlinnan karttapalvelu, opaskartta.

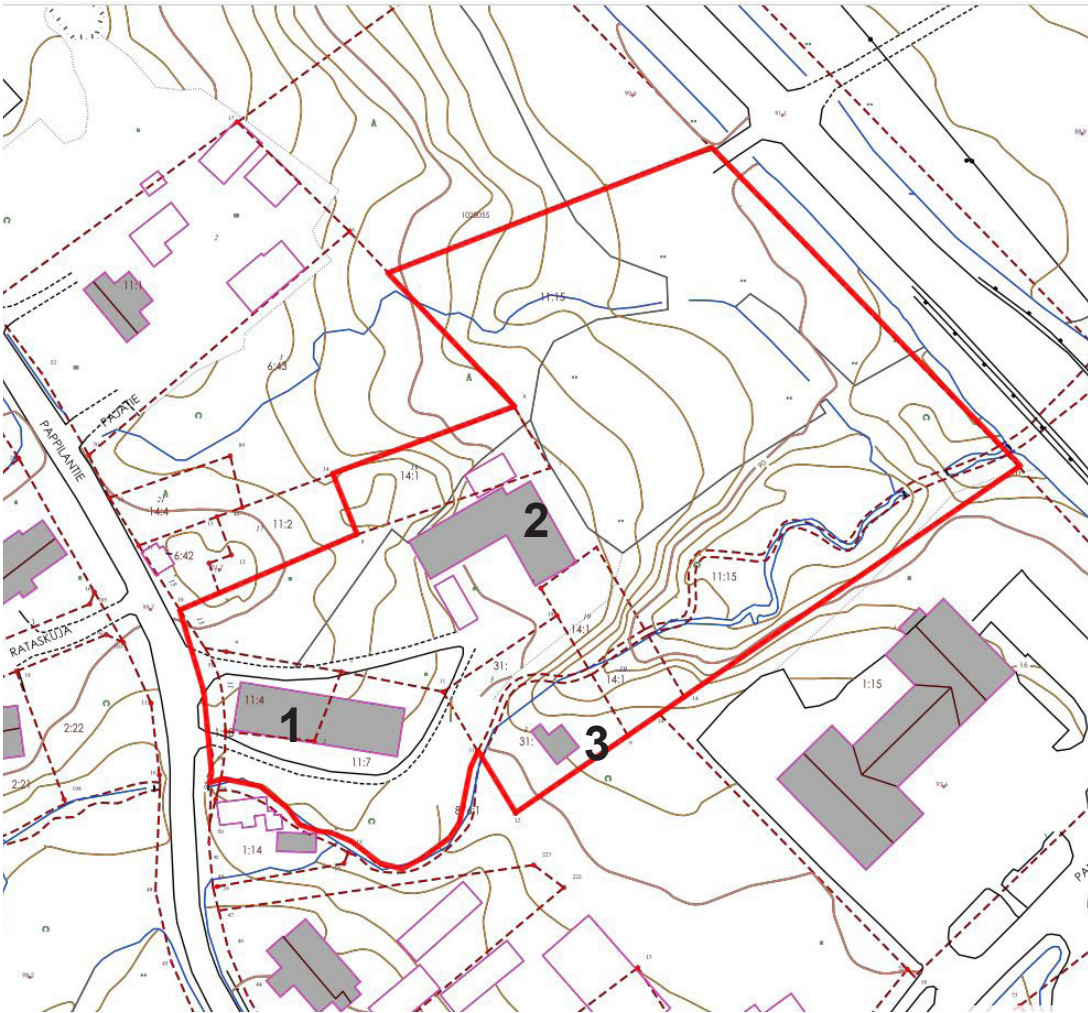
Perustiedot

Tontti	
Osoite:	Pappilantie 11, 14820 Tuulos
Kiinteistötunnus:	109-596-11-4
	109-596-11-7
	109-596-11-15
	109-596-14-1
	109-596-31-0
Asemakaava	Syrjäntaka rakennuskaava 109855-1 tullut voimaan 1976
Kortteli-tontti	29
Asemakaavan mukainen käyttötarkoitus: TP ja M	

Rakennus 1 entinen rekitehdas	
alkuperäinen käyttötarkoitus	ajokalutehdas
nykyinen käyttötarkoitus	asunto- ja teollisuuskäyttö
valmistunut	1930-l, arvio,
muutosvuodet	1948, 1949
	2007, 2013

Rakennus 2 entinen paja	
alkuperäinen käyttötarkoitus	paja
nykyinen käyttötarkoitus	puusepänverstas
valmistunut	1948
muutosvuodet	2010, 2019

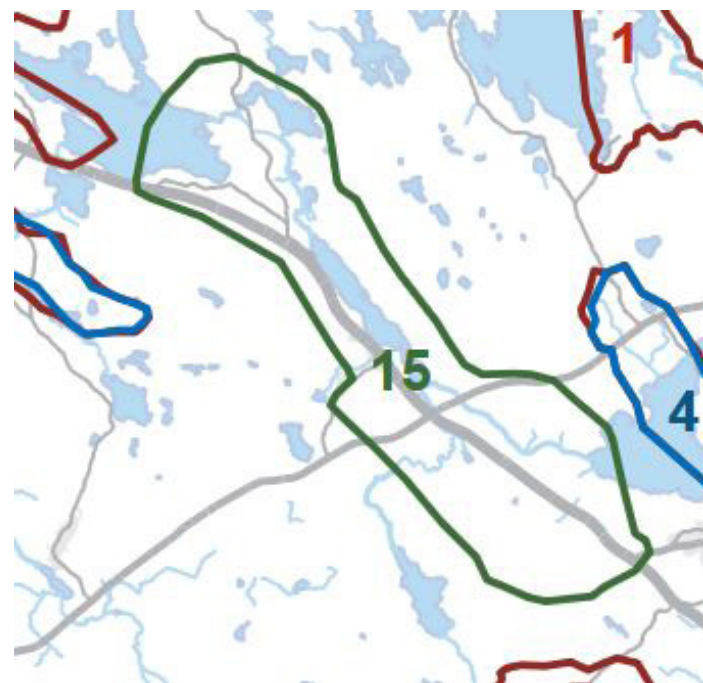
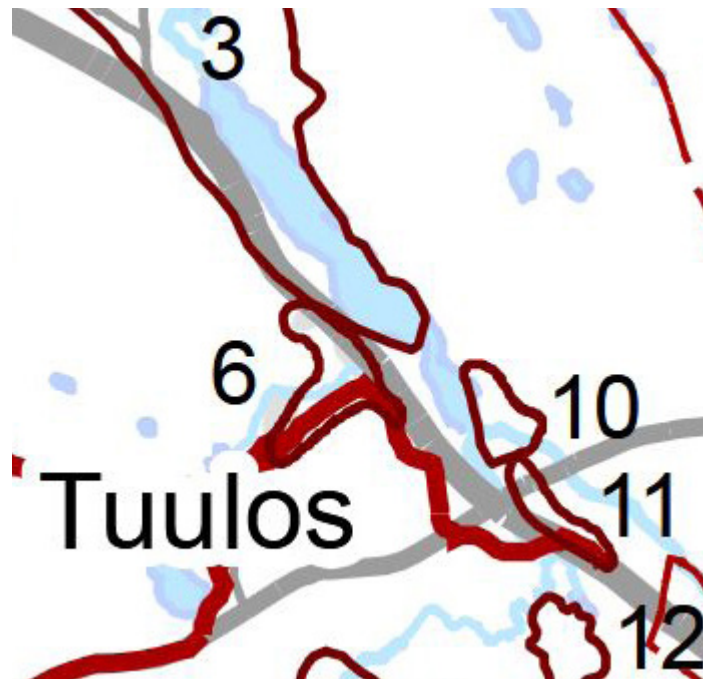
Rakennus 3 myllytontin pikkuhuvila	
Käyttötarkoitus	toimistotila
valmistunut	siirretty nykyiselle paikalle 1984,

Selvitysalueeseen sisältyy viisi eri kiinteistöä. Rekitehtaan rakennus (nro 1) sijoittuu kiinteistöille 11-4 ja 11-7. Vuonna 2019 laajennettu pajarakennus (nro 2) sijoittuu kiinteistölle 11-15 ja pieni huvila(nro 3) entiselle myllytontille 31-0. Hämeenlinnan karttapalvelu, peruskartta.

Ajokalutehtaan 2 kerroksien rakennus sijoittuu alueen länsiosaan pappilantien varteen. Alueen eteläosassa kulkevan Maaherranojan varressa on rehevää puustoista kasvillisuutta. Koillisosa on Tampereen Valtatien suuntaan laskevaa avointa entistä peltoaluetta. Hämeenlinnan karttapalvelu, ortoilmakuva.

Maakunnallisesti arvokas rakennettu kulttuuriympäristö

Hämeen liitto 17.6.2019

Alue on osa 2019 hyväksytyn Kanta-Hämeen maakuntakaavan 2040:n mukaista maakunnallisesti arvokasta kulttuuriympäristöä; Syrjantaan kyläasutus (nro 162).

arvot; H,R,M Talonpoikauskulttuuri

kuvaus;
Syrjantaan kylä paloi lähes kokonaan vuoden 1918 taistelussa. Suurin osa kylän taloista rakennettiin tämän jälkeen uudelleen. Häppölän ja Rekolan jugendtyyliset päärakennukset ovat vuosilta 1919 ja 1922. 1800-luvulta ovat Etu-Lepistön rakennusryhmä ja VPK:n kalustovaja (1885). Koskisen tehdas 1900-l. alkupuolelta liittyy Tuuloksen ajokaluteollisuuteen. Kylässä on säilynyt 1900-l. alkupuolen tiilisiä karjasuojia. Ylisen Viipurintien varrella on vanhaa mäkitupa- ja itsellisasutusta, vanhimmilta osin 1800-luvulta. VPK:n talo Suomela on 1900-luvun alusta.

Maakunnallisesti merkittävä maisema-alue

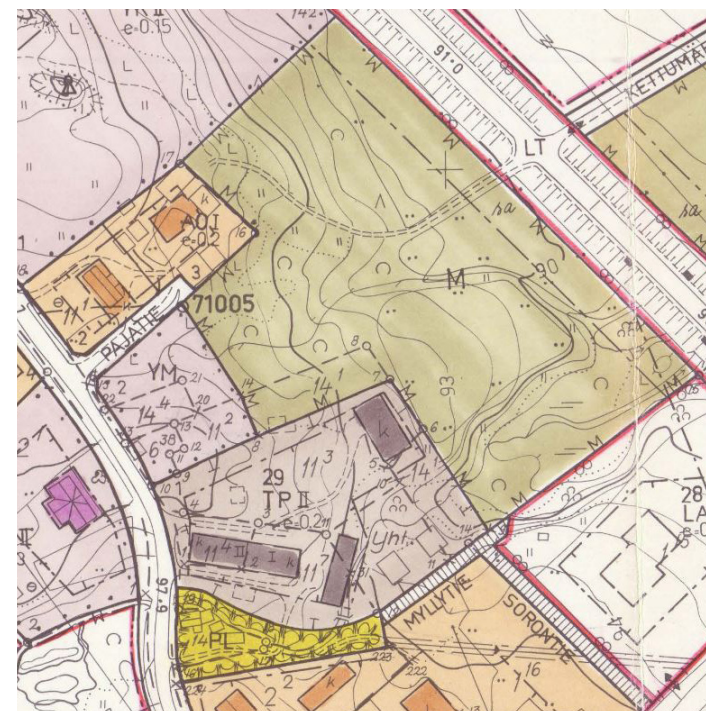
Hämeen liitto 17.6.2019

Alue on osa 2019 hyväksytyn Kanta-Hämeen maakuntakaavan 2040:n mukaista maakunnallisesti arvokasta Tuuloksen kulttuurimaisemaa.

Kuvauksessa mainitaan Syrjantaan kyläasutus; Tuuloksen kulttuurimaisemien ytimenä on maisemallisesti merkittävä Suolijärvi. Maisemakuvaa rajaavat metsäiset harjut ja selänteet...Suolijärven rantoja ja maastonmuotoja myötäilevien vanhojen kyläteiden varteen ovat rakentuneet Pohjoisen, Syrjantaan ja Sairialan kylät

Ote Tuuloksen osayleiskaavasta. Hämeenlinnan kaupunki.

Ote vuonna 1976 voimaan tulleesta rakennuskaavasta. Siinä selvityksen kohteena oleva tehdaskiinteistö on merkitty pienteollisuusalueeksi. Pihapiiriin koillisessa rajautuva metsä- ja peltoalue on merkitty maatalousalueeksi. Hämeenlinnan kaupunki.

Yleiskaava

Alueella on voimassa 1.3.2005 vahvistettu Tuuloksen osayleiskaava Syrjätaka-Pohjoinen-Pannujärvi (kaava-numero 855-33). Kaavassa alue on merkitty työpaikka-alueeksi(TP-1). ”Alueella sallitaan myös julkisten palvelujen toteuttaminen. Alueelle saa sijoittaa sellaisia toimintoja, joista ei aiheudu ympäristölle häiriötä, kuten melua, ilman pilaantumista tai raskasta liikennettä. Alueen toteuttaminen vaatii asemakaavan.”

Koskisen tehdas on yleiskaavassa suojeltu merkinnällä s-39; Kyläkuvallisesti arvokas rakennus, joka suositellaan säilytettäväksi. Määräyksen mukaan; Rakennus suositellaan säilytettäväksi ja rakennuksessa suoritettavien korjaus- ja muutostöiden ja käyttötarkoituksen muutosten olevan sellaisia, että rakennus- tai kulttuurihistoriallisesti tai maisemakuvallisesti arvokas luonne on mahdollista säilyttää.

Suojelu perustuu Hämeen ympäristökeskuksen inventointiin (Ahola Teija, rakennusinventointi- Tuulos. Hämeen ympäristökeskuksen moniste 42/2002). Inventoinnissa todetaan; Tehdasrakennus liittyy kunnan ajokaluteollisuuden historiaan. 1800-luvun lopulta aina 1950-luvulle saakka ajokaluvalmistus ja myynti oli merkittävä teollisuuden ala Tuuloksessa. Mauritz Koskisen tehtaalla ja ajokaluvalmistuksella on paikallishistoriallista arvoa tuotantosuunnan vuoksi. Se on kunnan harvoja teollisuusrakennuksia.

Pappilantien varren muita suojelukohteita ovat mm; Lainajyvästön makasiinit 1800-luvulta (sr5) Syrjantaan ruuttahuone 1880-luvulta (sr-28) Vanha-Akkala 1910-luvulta (s66) Jokiranta 1800-luvulta (s23), Rekola 1920-luvulta (s46)

Rakennuskaava

Alueella on voimassa v.1976 lainvoimaiseksi tullut rakennuskaava. Kaava ei sisällä kulttuuriympäristöä koskevia suojelumerkintöjä ja on tältä osin vanhentunut.

Aikajana

1802	Syrjântaan kylässä suoritetaan Isojako, tehtaan nykyinen alue on osa pappilan tiluksia	1924	Pappilan iso-Liikilän tilasta lunastetaan maita torpparilain perusteella. Maurits Koskisen pojalle Konsta Koskiselle lohkotaan Maaherranojan pohjoispuolelta Pajakosken palsta. Tien reunalla oleva pieni rakennettu palsta lohkotaan Karoliina Liikilälle. Suurehko tontti, jolla nykyinen pajarakennus sijaitsee, lohkotaan Ilmari Jokiselle.	1984	Entiselle myllytontille siirretään pieni hirsi-huvila tauko- ja sosiaalityökaluun.
1886	Syrjântaan kylässä suoritettu Isojaon täydennys ei tuo muutoksia nykyiselle tehdasalueelle			1988	Myllynala lohkotaan omaksi tontiksi kylän yhteismaista
1840-50-l	Ajokalu-ammattimainen valmistus alkaa Tuuloksessa, pääpaikoiksi muodostuvat Syrjântaan ja Pohjoisten kylät.			2000-l alku	Tehdasrakennuksessa toimii puuvene-verstas. Kansalasiopiston kudontapiiri on vuokralla 2. kerroksessa
1868	Maurits Koskinen syntyy Lammilla Kaitalan Hannulan talossa ¹	1920-1930-l alku (arvio)		2007	Rakennuslupa, jolla tehdasrakennus muutetaan osittain asuinkäyttöön
1870-l	Tuuloksen ajokaluteollisuus alkaa varsinaisesti kasvamaan		Nykyinen 2-kerroksinen ajokalutehdas rakennetaan. Myöhemmin tehtaaseen tehdään 1-kerroksinen laajennus.	2010	Tehdaskiinteistöt siirtyvät nykyiselle omistajalle Entinen pajarakennus muutetaan Puusepänliike Hanneksen verstaaksi
1885	Maurits Koskinen siirtyy puusepänoppilaaksi sukulaisensa Konsta Rekolan puusepänverstaaseen Tuuloksen Syrjäntakana. ²	1940-l	Ajokalutehdas siirtyy Konsta Koskiselle	2013	Rekitechdas muutetaan osittain asuinkäyttöön, 1-kerroksinen laajennus muutetaan maalaamotilaksi.
1887	Maurits Koskinen perustaa reki- ja ajokalu-tehtaan (eri lähteissä 1887-1890)	1948	Ajokalutehtaassa syttyy pajan, 2. kerroksen tilat ja koneet sekä katon tuhoava tulipalo. Tehdas kunnostetaan, kattorakenteet ja ikkunoita uusitaan. Tehtaan viereen rakennetaan erillinen 200 m2 kokoinen pajarakennus	2014	Puutavarakatos puretaan.
1896	Maurits Koskinen muuttaa vaimonsa Amandan kanssa viereiseen Akkalan taloon, myös tehdas ilmeisesti siirtyy tuolloin Akkalan pihaan	1949	Tehtaan päätyyn rakennetaan uusi 1-kerroksinen laajennus ³	2019	Verstaaksi muutettua entistä pajarakennusta laajennetaan.
1918	Syrjântaan taistelu 28-29.4.1918, suuri osa Syrjântaan kylästä tuhoutuu palossa. Myös Akkalan talot tuhoutuvat ilmeisesti kokonaan.	1955	Koskisen ajokalutehtaan toiminta loppuu. Tehdaskiinteistö siirtyy Eino Korhosen omistamaan Hämeen Puuvalmistetehtaan käyttöön. Tehtaassa valmistetaan asuntojen kiinteitä kalusteita ja mm. Artekin puutarhakalusteita.	2024	Puusepänverstaan kehittämistä mahdollistava asemakaavamuutoksen 109-596-11-4 käynnistyy
1919-1921	Syrjântaan kylässä suoritetaan uusjako, pappilaan kuuluvalla rekitechtaan tonttimaalla on kaksi rakennusta. Maurits Koskinen omistaa joen eteläpuolella sijaitsevan Vanha-Akkalan tilan, jolla ei mainita olevan rakennuksia	1969	Eino Korhonen kuolee ja puusepänliikkeen toiminta loppuu.		
1921-1925	Tuuloksessa on 24 ajokalupajaa ja näissä 400 työntekijää. Koskisen tehdas kasvaa kylän suurimaksi työnantajaksi.	1973	Tehdaskiinteistö ja viereinen Vanha-Akkalan tila siirtyvät Matti Knuutilalle ja mökkejä valmistavalle Matti-Tuote Ky:lle.		
		1980-l	Tehdaskiinteistöt ovat varastokäytössä ja vihanneviljelyn tukikohtana.		

1 Hämeen Sanomat 30.4.1948
2 Hämeen Sanomat 30.4.1948

3 Rakennuslupa 1949

Käytetyt lähteet

Lähtöaineistona on käytetty aiempia selvityksiä ja alueen historiaa koskeva kirjallisuutta, historiallista kartta- ja kiinteistöjaotuksen aineistoa, historiallisia ilmakuvia, rakennuslupa- ja suunnitteluasiakirjoja sekä lehtiartikkeleita ja ilmoituksia.

Kiinnostus Tuuloksen ajokaluteollisuuden historiaan heräsi jo toiminnan alkaessa hiipua 1930-luvulla. Tuuloksessa opettajana toiminut Alarik Saarikivi on tutkinut aihetta ja laati siitä pitäjässä vuonna 1931 järjestetyn maatalousnäyttelyn yhteydessä laajan Häme-lehdessä julkaistun artikkelin. Samoin aikoina kirjoitettiin lehdissä myös useita huolestuneita artikkeleita moottoriajoneuvojen vaikutuksesta Tuuloksen ajokaluteollisuuteen.

Vuonna 1938 Hämeen museo tilasi Suomen museoliitolta saadun apurahan turvin fil. kand. Lauri Kauppilalta tutkimuksen Tuuloksen ajokaluteollisuudesta. Kauppila menehtyi jatkosodassa ja joiltain osin keskeneräiseksi jäänyt tutkimus julkaistiin vuonna 1943 nimellä ”Tuuloksen ajokaluteollisuus”. Kauppilan runsain valokuvien kuvitettu selvitys ja Saarikiven kirjoitus ovat keskeisiä lähteitä, joita on siteerattu myöhemmissä julkaisuissa. Tuulosseuran kustantama ja Kaisa Kosken toimittama kirja Syrjäntaka - kylä teiden risteyksessä antaa hyvää taustatietoa paitsi ajokaluteollisuudesta, myös kylän historiasta. Koskisen tehtaan ja myös muiden ajokalutehtaiden rakennuksia koskevaa tietoa on kuitenkin löytynyt varsin niukasti.

Eri lähteissä mainituissa vuosiluvuissa on ilmennyt jonkin verran ristiriitaisuuksia, joiden tarkempi selvittäminen ei tämän työn puitteissa ole ollut mahdollisuutta. Näillä ei ole merkitystä tämän selvityksen tuloksen osalta. Lisätietoa voisivat tuoda mm. palovakuutuskirjat ja mahdolliset yksityisarkistoista löytyvät vanhat valokuvat.

1. Taustaa

1.1 Syrjäntaan kylä

Syrjäntaka on Tuuloksen vanhimpia kyliä. Kylän merkitystä korosti sijainti tärkeiden teiden risteyskohdasta. Näistä merkittävin oli Hämeenlinnasta Viipuriin johtava Ylinen Viipurintie, joka muodosti jatkeen Turusta Hämeenlinnan johtaneelle Hämeen Härkätielle. Yliseltä Viipurintieltä haarautui Syrjäntaan kylän kohdalla vanha tie pohjoiseen. Teiden risteyskseen muodostuneessa Syrjäntakana tiedetään olleen kesti-
kievari jo ainakin 1500-luvulta lähtien. Kylä sijaitsi vanhojen karttojen perusteella Maaherranojan eteläpuolella. Talot sijoittuvat vierekkäin nykyisen Pappilantien ja Syrjäntaantien itäreunaa. Näistä pohjoisimpana oli Akkala ja siitä seuraavana Reko-
la. Maaherranojan pohjoispuolella hieman erillään kylästä sijainnut Iso-Liikilän tila annettiin vuonna 1683 kappaleisen virkataloksi. Talo oli aiemmin ollut majatalona, mutta 1600-luvun puolivälin jälkeen se veronmaksukyvytön ja autioitui. Kun Tuuloksen seurakunta vuonna 1882 itsenäistyi, tuli iso-Liikilästä kirkkoherran pappila. Pappilan tilan kuului 1700-luvun lopulla perustettu Laukkumäen torppa ja 1800-luvun puolella perustettu Maaherran torppa. Lisäksi tilalla oli mm useita mäkitupalaisia, joiden asumuksia saattoi olla jo varhain kohteena olevan rekitehtaan alueella.¹

Alueen eteläpuolitse kulkevassa Maaherranojassa oli aikanaan kaksi myllyä. Näistä itäisemmän tehdastontin yhteydessä sijainneen Saarelan mylly oli Syrjäntaan talojen yhteisomistuksessa. Myllyn yhteydessä oli myös pärehöylä. Ensimmäisen maailmansodan alkupuolella toimintansa päättäneen Saarelan myllyn viimeinen mylläri oli poliisikonstaapeli K.G. Mantere.

¹ Koskue, Koivukoski 2011

Kuva Syrjäntaan kyläraitilta
1900-luvun alun postikortissa
Kuva <https://digi.kirjastot.fi>

Ote vuoden 1702 kartalta.
Syrjäntaan kylän talot sijoittuivat rivissä kylätien varteen Maaherranojan eteläpuolelle. Maaherranojassa näkyvät kaksi myllyä. Kuva KA

Ote vuoden 1842 pitäjänkartasta. Syrjäntaan kylän talot sijoittuivat Maaherranojan eteläpuolella kylätien varteen. Pappila sijoittuu näistä hieman erilleen Maaherranojan pohjoispuolelle. Kuva KA

Syrjäntaan kylä 1920-luvulla. Vasemmalla näkyvä asuinrakennus on Maurits Koskisen omistaman Akkalan tilan päärakennus ja sen takana seuraavana Rekolan talo. Kuva kirjasta Syrjäntaka - kylä teiden risteyksessä 2011.

Syrjäntaan taistelu 28-29.4 1918

Syrjäntaan kylässä käytiin 28.–29. huhtikuuta 1918 Suomen sisällissodan taistelu, jossa olivat vastakkain Saksan Itämeren-divisioonan joukot ja itää kohti pakenevat punakaartilaiset. Taistelu päättyi punaisten voittoon. Taistelun loppuvaiheessa joukkojen vetäytyessä poltettiin sekä Hämeenlinnantien, että myös Tampereen tien varren talot. Lähes koko kylä, 23 taloa paloi. Palo pysähtyi Mantan mökin kohdalle Maaherranojan tuntumaan ja sen pohjoispuoliset mm. Iso-Liikilän tilaan kuuluneet rakennukset säästyivät.

Uusjako 1919-1921

Tuhon jälkeen Syrjäntaan kylässä suoritettiin uusjako vuosina 1919-1921. Tavoitteena oli usealle palstalle lohkontujen maiden yhdistäminen. Pöytäkirjasta lukuisine kokouksineen ilmenee että yhteisen näkemyksen saavuttaminen oli vaikeaa.

Liikilän virkataloa No 6, hallitsi tuolloin kirkkoherra V. Järvinen. Siihen kuuluivat tämän selvityksen kohteena osittain olevat tonttimaat 133, 135 ja 143 sekä viereiset pelto ja niityalueita. Tonttimaalla 133 mainitaan olleen viisi rakennusta ja tonttimaalla 135 kaksi rakennusta. Yhteisomistuksessa olevalla myllyn tontilla mainitaan olleen 2 rakennusta. Joen eteläpuolella sijainneen Vanha-Akkalan palstatilan No 2²/169 omisti Maurits Koskinen. Tilalla ei mainita tuolloin olleen rakennuksia. Ne ilmeisesti tuhoutuivat 1918 taistelun palossa.

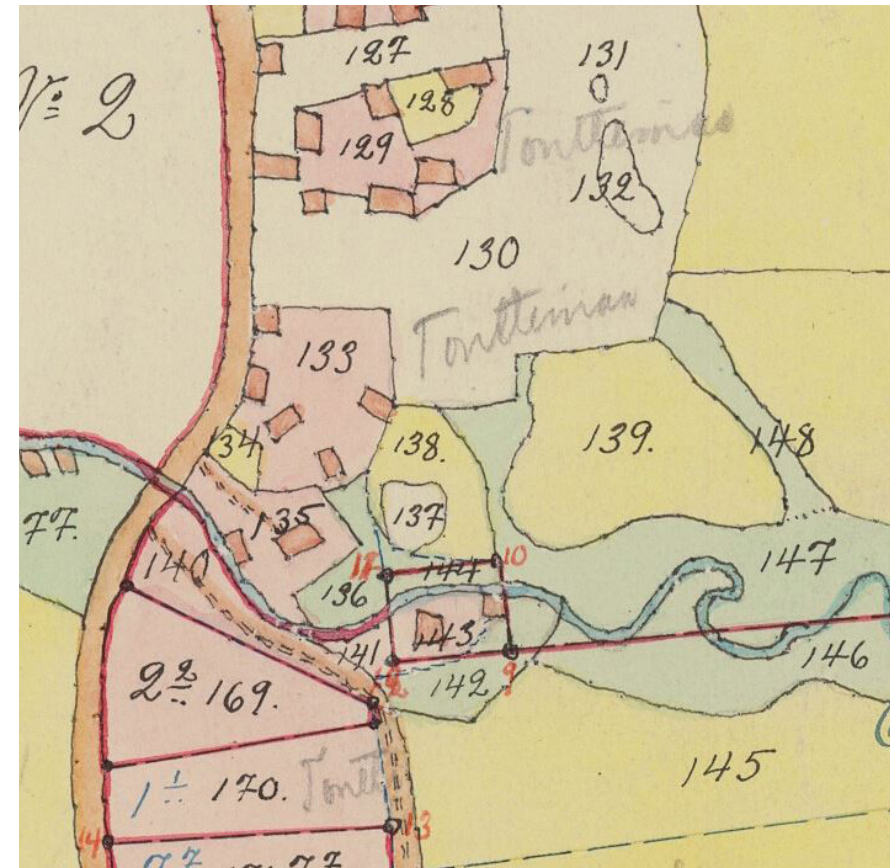
Tilojen lunastaminen 1923-1929

Uusjakoa seurasi torpparilakien mukainen lunastus. Vuoden 1925 marraskuun alkuun mennessä pappilan maista oli erotettu kahdeksan itsenäistä palstatilaa; Mäenpää, Terhola, Kivimäki, Jokiranta, Ahola, Ojamaa Pajakoski ja Laukkumäki. Näiden joukossa myös rekitehtaan nykyiset maat.

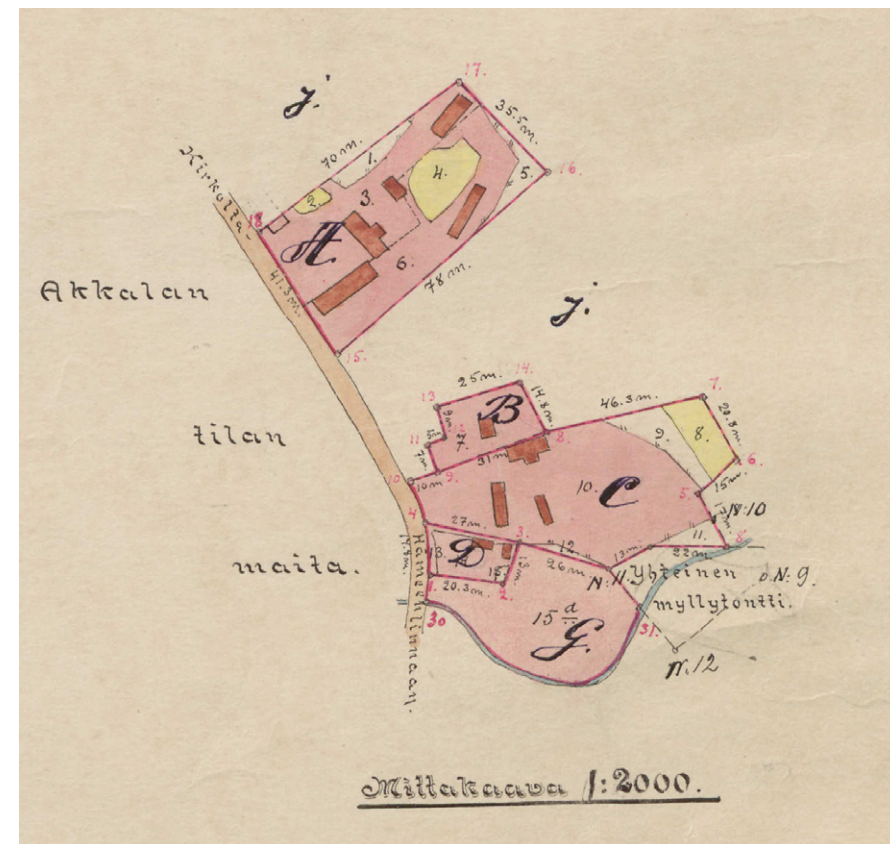
Maaherranojaan etelässä rajautuva Pajakoski 11⁷ (G) lohkottiin Maurits Koskisen pojalle Konsta Koskiselle ja tien reunalla sijaitseva pieni Jokirannan tila, 11⁴ (D) lohkottiin Karoliina Liikilälle. Kivimäen tila 11³ (C) lohkottiin Ilmari Jokiselle ja sen pohjoispuolella sijaitseva Terhola Ida Terholle.

Pappilaan rajautuva Mäenpään tila 11¹ (A) lohkottiin Mauritz Koskisen veljelle seppä Konsta Nurmiselle. Lohkomispöytäkirjassa mäkitupalaisena mainittu Nurminen oli kylässä merkittävä seppä ja hän onnistui pyynnöstään saamaan itselleen suuren yhtenäisen tontin, jolla sijainneet Vinnarin talot siirrettiin Vinnarille osoitetulle Aholan tilalle.

Kartasta ilmenee myös tiluksilla vuonna 1923 sijainneet rakennukset. Joen varressa näkyy myös kylän yhteisomistuksessa ollut vanha myllytontti.

Karttaote Syrjäntaustan kylän uusjakokartasta vuodelta 1918. Jako on toimitettu vuonna 1919 ja merkitty rekisteriin vuonna 1921. Karttaan liittyy 30-sivuinen toimituspöytäkirja ja jakokirja. Kartalle on merkitty myös rakennukset. Nykyisen rekitehtaan kohdalla (135) on kaksi rakennusta. Kuva KA

Karttaote Iso-Liikilästä torpparilain perusteella vuosina 1923-1919 lohkotuista tiloista. Maaherranojaan etelässä rajautuva Pajakoski 11⁷ (G) lohkottiin Maurits Koskisen pojalle Konsta Koskiselle ja tien reunalla sijaitseva pieni Jokirannan tila, 11⁴ (D) lohkottiin Karoliina Liikilälle. Karttaan liittyy lohkomiskirja ja lohkomisen pöytäkirja. Kuva KA

Syrjäntaan kylä pohjoisesta kuvattuna vuonna 1935. Keskellä kuvaa näkyy edelleen säilynyt VPK:n vanha "ruut-takoppi ". Sen oikealla puolella pellon reunalla sijaitsevassa vaaleassa rakennuksessa toimi aikanaan Tuuloksen Säästö-pankki. Sen takana tien reunalla näkyvät Vanha- Akkalan ja Rekolan talot. Säästöpankin vasemmalla puolella pilkottava harja on oletettavasti Koskisen ajokalutehtaan rakennus. Valokuvaaja A. Vasara. Kuva kirjasta Syrjäntaka - kylä teiden risteyksessä. Tuulos- seura.

1.2 Tuuloksen ajokaluteollisuudesta

Tuuloksen pitäjään muodostui 1800-luvulla Suomessa merkittävää ajokaluteollisuutta. Tässä selvityksessä tarkasteltava Syrjäntaan kylään vuonna 1878 perustetusta Koskisen ajokaluverstas kasvoi 1920-luvulla Syrjäntaan suurimaksi työnantajaksi. Pappilantien varressa sijaitseva Koskisen ajokaluverstaan tiilirakennus ja siihen liittyvä paja ovat harvoja tähän aikaan merkittävään teollisuudenhaaraan liittyviä säilyneitä rakennuksia.

Tuuloksen ajokaluteollisuus sai alkunsa viimeistään 1840-luvulla. Pitäjän maaherran mainitsee kertomuksessaan vuosilta 1841-1843 Hauholla, Tuuloksessa, Lopella ja Lammilla valmistetun rekiä ja pyöräajoneuvoja *joilla aina on ostajansa*. Talonpojat olivat valmistaneet ajokaluja lähinnä omiin tarpeisiinsa mutta 1850-luvun puolivälin jälkeen valmistus alkoi hiljalleen siirtyä myös käsityöläisille. Vuonna 1844 oli Tuuloksen pitäjässä yksi satulaseppä, kaksi puuseppää ja viisi seppää. Kymmenen vuotta myöhemmin vuonna 1854 oli pelkästään Syrjäntakana jo kolme seppää ja kolme maalaria, joilla kaikilla oli apulaisia ja jotka kaikki valmistivat ajokaluja. Vanhimpina mainitaan ajokalujen puiden tekijät Taavetti Sipilä (k. 1867), Antti Häppölä (k. 1872), Kustaa Lindberg (k. 1872) ja hänen veljensä Israel Lindberg. Vanhin tunnettu ajokalumaalari oli Juho Hillerström (k.1865), joka *koristeli taiteellisilla kuvilla ja piirroksilla maalaamansa ajokalut*. Vanhimpana rekien ja rattaiden toppaajana mainitaan Kustaa Veurlander.

Rekien ja rattaiden valmistaminen vaati monenlaista ammattitaitoa. Tekijän piti olla hyvä puuseppä, joka osasi valmistaa reet ja rattaat ja rattaiden pyörät. Lisäksi hänellä piti olla taito raudoittaa tekemänsä pyörät ja jalakset. Vielä tarvittiin maalarin taitoja, sillä reet ja rattaat maalattiin. Aluksi ajokalujen tekijät valmistivat koko ajokalun itse, mutta kysynnän lisääntyessä jaettiin eri työvaiheet niihin erikoistuneiden käsityöläisten; puuseppien, seppien, maalarien ja toppaajien kesken. Pyörien teko siirtyi myöhemmin myös niihin erikoistuneille pyörämestareille.

1870-luku muodostui käännekohtaksi, jolloin todellinen tuuloslainen ajokaluteollisuus pääsi täyteen vauhtiin. Tuolloin alettiin pitäjässä valmistaa n.s. *komiskarekiä* eli tuuloslaisia kirkkorekiä sekä mm. *turpu-laisia* eli pinnarattaita. Näitä alettiin ensiksi valmistaa Häppölän verstaassa Pohjoisten kylässä, josta uudet mallit ja uusi tekotapa levisivät pitäjän muihin kyliin. Syrjäntaasta tuli pian toinen merkittävä ajokaluja valmistava kylä. 1880-luvulla ajokaluja valmistettiin Tuuloksessa jo 7-8 pajassa, mutta osassa näistä vielä sivuansiona.

Rekiä ja rattaita myynti tapahtui alkuun paljolti markkinoilla Hämeenlinnassa, Lahden Anjanpellossa, Tampereella, jopa Porvoossa ja Jyväskylässä asti. Marraskuusta maaliskuuhun myytiin rekiä ja toukokuusta elokuuhun rattaita. Rattaita kuljetettiin lähialueille kiinnittämällä kahdet tai kolmet rattaat toisiinsa ja kaikkia veti yksi hevonen. Reet taas lastattiin yleensä isoon työrekeen. Rekiä meni eniten kaupaksi Hämeenlinnan Tuomaanpäivän markkinoilla. Jyväskylään kuljetettiin rattaita Hämeenlinnasta junalla tai Vääksyystä laivalla.

Kuvaavaa on, että kerran Antinpäivä-markkinoilla Tampereella laskettiin olleen tuuloslaisia komiskarekiä ainakin 500-600. Eräs muun pitäjäläinen kuuluu ihmetelleen, miten on mahdollista, että yhdessä pienessä pitäjässä voidaan tällainen rekimäärä valmistaa. Tällöin joku rekiseppä sanoi hänelle, että *Tuuloksessa kaikki tekevät rekiä vanhat ämmätkin lukuunottamatta yhtä emäntää, joka ei osaa tätä työtä tehdä, koska on Lammilta kotoisin*.

Tuuloksen ajokaluteollisuus jatkoi kehitystään ja uusia malleja syntyi. 1900-luvun alku oli jatkuvaa nousukautta aina vuoteen 1915 saakka, jolloin maailmansota sai aikaan raaka-ainepula varsinkin raudan osalta. Vuonna 1918 kansalaissota tyrehtytti ajokalujen valmistuksen hetkellisesti kokonaan. Syrjäntaan taistelussa paloi kylä lähes kokonaan.

Tästä selvittiin kuitenkin melko pian. 1920-luvun alussa tuuloslaiset mestarit hankkivat käyttöönsä sähköllä käyviä sahoja, höyliä ja sorveja ja silloin ajokalujen valmistus koki uuden noin viisi vuotta kestäneen nousukauden. Tuuloksessa valmistettiin erilaisia ajelurekiä ja -rattaita, mutta myös maanviljelystöissä tarvittavia työrekiä ja -rattaita. Vuosina 1921-1925 Tuuloksessa oli 24 pajaa ja ajokaluteollisuudella oli palveluksessaan noin 400 työntekijää. Eri pajat raudoittivat vuosittain rekiä noin 3000 ja rattaita 70-80. Rekien ja rattaiden puuosia tehtiin seitsemässä paikassa, ja niiden istuimia topattiin kahdessa- kolmessa verstaassa ja vielä kolmannessa talossa maalattiin ajokalujen puuosia. Melkein jokaisessa Uudenportin talossa oli tuolloin ainakin yksi henkilö, joka tavalla tai toisella osallistui ajokalujen tekemiseen. Suurimmat Syrjäntakana toimineen ajokaluverstaat olivat Maurits Koskisen ja Länsimaa & Leppäsen liikeyritykset.

Aamulehdessä vuonna 1935 julkaistun artikkelin mukaan Tuuloksen ajokaluteollisuudessa toimineen väestön keskuudessa oli toimeentulo erikoisen hyvä. *Sitä todistavat jo matkustajalle, joka sattuu pitäjän kautta kulkemaan, tilattomankin väestön hyvin rakennetut ja*

Häppölän verstaas 1930-luvun lopulla. Kuva Kauppila 1943.

Komiskan jalaksen painaminen, tekijänä Vihtori Orilähde Syrjäntakana. Kuva Kauppila 1943.

Nenäkieron sovitus. Kuva Kauppila 1943.

maalatut asunnot. Myös maatalousväestö sai osansa teollisuuden tuottamista tuloista. Ajokaluteollisuus jaksoi hyvin maksaa maatalouden ja metsien tuotteista. Näiden väestönosien välit olivat erikoisen hyvät, sillä teollisuusväki ymmärsi, että maanviljelijöiden hyvinvoinnista riippuu heidänkin toimeentulonsa.

Ajokaluja kysyntä alkoi vähentyä 1920-luvun loppupuolella moottoriajoneuvojen yleistyessä. Tuuloslaisen ajokaluteollisuudesta ja sen kohtaamista ongelmista kirjoitettiin Aamulehdessä 12.4.1935;

...sillä tuskinpa on löydettävissä alaa, jolla uusi aika olisi saanut niin täydellisen romahduksen ja niin lyhyessä ajassa kuin tällä alalla. Autoliikenne on parissa vuodessa melkein kokonaan lopettanut Tuuloksen ajokaluteollisuuden, varsinkin rattaiden valmistuksen. Viime talven ja kesän kuluessa on keräämäni tilaston mukaan Tuuloksesta myyty n- 65 kärryä ja 450 rekeä, joiden myyntihinta oli n. 300 tuhatta markkaa. Näistäkin oli suurin osa valmistettu edellisinä vuosina ja myytiin nyt tappiolla.

Mitä on nyt tämän väestön osan kohtalo? Useat hyvinä aikoina keräämiensä säästöjen nojalla ovat hankkineet maata ja elävät nyt maanviljelijöinä. Toiset ovat jättäneet kotipitäjänsä ja siirtyneet muualle toimeentuloansa hankkimaan. Puutyöntekijät ovat kesäisin rakennusmiehinä. Maalarit saavat kesäisin ulkomaalaustyötä, tai ovat esim. Helsingissä maalareina. Seppien asema on vaikein.

Jatkosodan aikana ja sen jälkeen ajokaluja valmistus väheni huomattavasti. Sodan jälkeen 1940-luvulla alkoi vielä ajokaluja uusi tuleminen, mutta tällöin keskityttiin pääasiassa työajokaluja valmistukseen, kuten hilarekiin ja työrattaisiin. Tällöin tulivat myös kumipyörät yleisiksi. 1950-luvulla siirtyivät muutamat ajokaluvaliikkeit valmistamaan pääasiassa vain kumipyöräakselistoja. Huomattavimpia liikkeitä tällä alalla olivat K.J.Tuomisen ja Veljekset Metsäkangas. Viimeiset hilareet on raudoitettu ilmeisesti Reino Lehtosen pajassa Pohjoisissa 1960-luvulla. Ajokaluja valmistajat siirtyivät vähitellen muihin artikkeleihin. Ajokaluteollisuus loppui jo varsinaisesti 1950-luvun puolivälissä.

(Saarikivi 1931, Kauppila 1943, Lehtonen 1975)

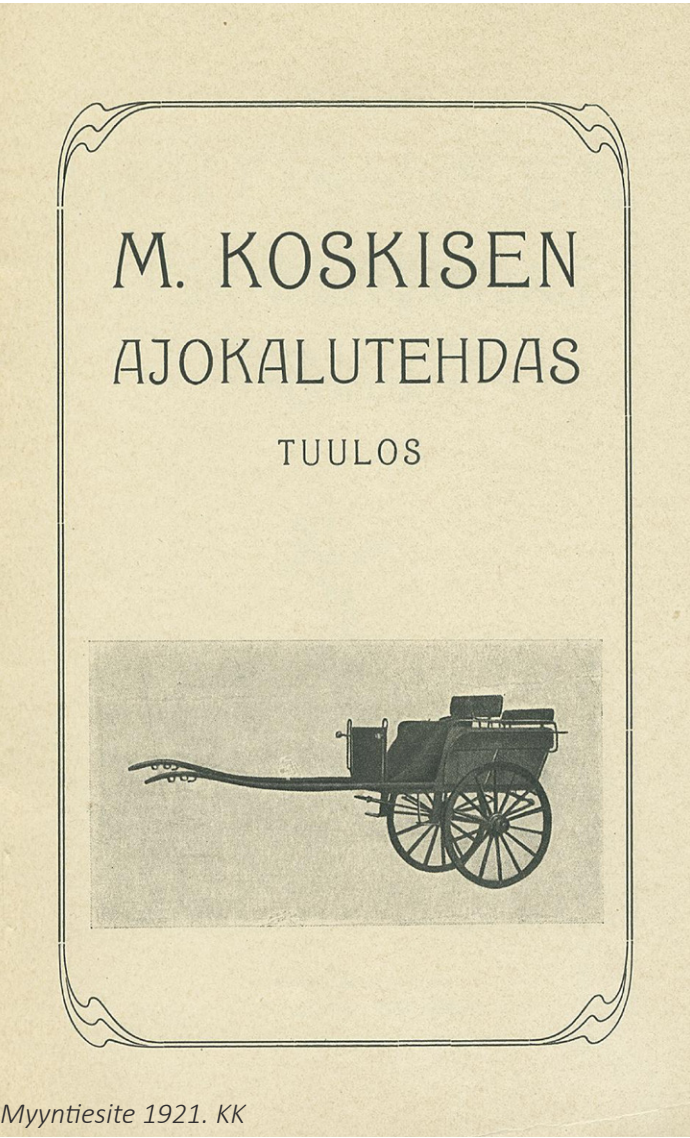
Tampereen talvimarkkinoilla oli parhaimmillaan myytävänä 500 rekeä Tuuloksesta. Vuonna 1948 niitä oli enää muutama. Kuva Jussi Kangas/ Museovirasto.

1.3 Koskisen ajokalu- ja rekitehdas

Maurits Koskinen syntyi vuonna 1868 Lammilla Kaitalassa Hannulan talon poikana. Jo nuorena, vuonna 1887 (tai 1885) hän siirtyi puusepänoppilaaksi sukulaisensa Konsta Rekolan puusepänverstaaseen Tuuloksen Syrjäntakana. Rekolan verstaassa valmistettiin myös ajokaluja. Konstan isä, tuolloin jo edesmennyt Juho (s. 1827) oli tunnettu ajokalujen tekijä ja taitoa jatkoi hänen poikansa Konsta Rekola. Koskinen mainitaan kylän henkikirjoissa vuodesta 1888 renkinä *Aurik Koskinen*.

Itsenäiseksi yrittäjäksi Koskinen ryhtyi jo varhain, eri tietojen mukaan joko vuonna 1887, 1890 tai 1894. ¹).

¹ Hämeen Sanomat 30.4.1948, Koskisen ajokalutehtaan myyntiluettelo 1921, Henkikirjat

Vuodesta 1894 Maurits Koskinen mainitaan kylän henkikirjoissa itsensä elättävänä puuseppänä, kun taas mm. tehtaan myyntiesitteessä 1921 mainitaan tehtaan perustetun jo vuonna 1887, samana vuotena kun Koskinen saapui Tuulokseen.

Vuonna 1896 Maurits Koskinen muutti yhdessä vaimonsa Amandan kanssa Juho Kustaa Lepistön omistamaan viereiseen Akkalan taloon, jossa hän jatkoi ajokaluverstaan toimintaa. Perheeseen kuuluivat lapset Konsta (s1896), joka myöhemmin tuli jatkamaan ajokalutehtaan toimintaa, sekä Paavo (s.1902). Akkalan tila oli 1900-luvun alussa useilla omistajilla. Vuonna 1916 tila lohkottiin ja vanha talotontti, jolla Koskinen asui ja

piti tehdastaan sai nimekseen Vanha- Akkala. Tilan osti tuolloin tien vastakkaisella puolella Häppölän tilalla asuva talollinen Vihtori Häppölälle.

Syrjäntaan taistelussa 1918 Vanha- Akkalan talot tietävästi tuhoutuivat. Koskinen rakennutti kuitenkin pian tulipalon jälkeen nykyisen talon ja piharakennukset, jossa ajokaluliike jatkoi toimintaansa. Vuosina 1919-1921 kylässä suoritetun uusjaon yhteydessä Vanha-Akkalan haltijana mainitaan Mauritz Koskinen.

Tehtaan menestyksen taustalla olivat ilmeisimmin myös erityiset puusepäntaidot ei vain liikemiestaidot. Käsityötaitoja miteltiin mm. maatalousnäyttelyiden

yhteydessä pidetyissä kilpailuissa. 1900-luvun alun ja vielä jopa 1930-luvun sanomalehdistä löytyy useita mainintoja Koskisen menestyksestä tällaisissa miesten käsityökilpailuissa. Palkittuja töitä olivat mm. rattaanpyörät, rattaat ja reet. Koskinen myös toimi tuomarina kilpailuissa.

Koskisen ajokalutehtaan toiminta laajeni 1920-luvun alussa. Vuonna 1921 painetussa kuvitetussa myyntiluettelossa esitellään kahdeksaa eri rekimallia ja seitsemää eri kärrymallia. Esitteessä kerrotaan vuonna 1887 perustetun M. Koskisen ajokalutehtaan olevan *maan vanhimpia. Tällä ajalla olemme valmistaneet mitä erilaisempia suvi- ja talviajokaluja yksinkertaisimmista*

M. KOSKINEN, TUULOS

N:o 1
Hieno, keveä ja mukava 2 hengen reki.
Hinta Smk.

N:o 2
Ajurinreki, erittäin kestävä.
Hinta Smk.

M. KOSKINEN, TUULOS

N:o 7
Erittäin kevyt hylkeennahalla päällystetty 3 henkilön reki.
Hinta Smk.

N:o 8
Matkareki. Erittäin sopiva pitempiäkin matkoja varten.
Hinta Smk.

M. KOSKINEN, TUULOS

N:o 11
Erittäin hienot ja käytännölliset 3 hengen ajelurattaat, siirrettävillä istuimilla.
Hinta Smk.

N:o 12
Tilavat ja keveät 4 hengen rattaat. Takana on selkänajalla varustettu alaskäännettävä istuin. Etuistuin on siirrettävä.
Hinta Smk.

kivikärryistä ja tavallisista lukkireistä alkaen mitä hienoimpiin kuulalaakerilla ja kumipyörillä varustettuihin kärryihin, trilloihin ja vaunuihin, sekä erilaisilla toppauksilla ja kuomilla varustettuihin rekiin saakka. Ajokalujaamme käytetään kaikkialla maassamme ja maamme rajojen ulkopuolellakin... tehtaamme tuotteet ovat sitä paitsi palkitut useilla eri palkinnoilla.

Ajokalujemme puuaineena käytetään koivua, saarnea ja tammea ja valmistetaan ne mahdollisimman siroiksi ja keveiksi, mutta silti erittäin tukeviksi. Vieterit tehdään karkaisemalla erittäin joustaviksi. Akselit tehdään tilaajan toivomuksen mukaan kuulalaakeriakseleina, täys- ja puolipatenttiakseleina tai takomalla. Toppauksina on valittavissa kokonaan nahka, jalkapeite nahasta ja muu toppaus kankaasta, koko toppaus pegamoidilla eli nahkakankaalla tai jalkapeite pegamoidista ja toppaus kankaasta.”

Torpparilain perusteella lohkottiin 1923-1929 Maurits Koskinen pojalle Konsta Koskiselle Pajakoskeksi nimetty palsta Maa-herranojan pohjoispuolelta.

Tämän selvityksen yhteydessä ei ole löytynyt tarkempaa tietoa milloin ajokalutehdas siirtyi Vanha- Akkalan pihasta joen pohjoispuolelle nykyiselle paikalleen. Oletettavasti muutto tapahtui tilan lunastuksen jälkeen 1920-luvun lopulla tai viimeistään 1930-luvun alussa.

Nykyinen kaksikerroksinen rekitehtaan rakennus lienee valmistunut samoihin aikoihin. Myöhemmin tehdasta laajennettiin 1- kerroksisella osalla, jossa tehdas paja mahdollisesti alkujaan sijaitsi.

1940-luvulla tehdas siirtyi Maurits Koskinen pojalle Konstalle. Tiettävästi vanha ajokalumestari osallistui tehtaan toimintaan vielä tämänkin jälkeen.

Koskinen 80-vuotissyntymäpäivän johdosta Hämeen Sanomiin laaditussa lehtiartikkelissa vuonna 1948 todetaan Koskinen uran merkityksestä: *Koskinen innoittamana ja hänen verstaasta lähteneiden oppilaiden aloitteesta on Tuuloksesta kehittynyt todellinen ajokalupitäjä, jonka tuotteilla on hyvä maine ja niitä kysytään kaikkialla Suomessa.... viime aikoina on Maurits Koskinen siirtänyt ajokalutehtaansa pojalleen Konsta Koskiselle, mutta seuraa vielä reippaana ja pirteänä tämän hänelle rakkaaksi käyneen yrityksen toimintaa, jossa hänen viisaiden neuvojen ansiosta tehdään jatkuvasti parannuksia.*

Maurits Koskinen kuoli tammikuussa 1951 83 vuoden ikäisenä.

Koskinen tehdas valmistama reki. Julkaistu Tuulos ennen vanhaa. Facebook- ryhmässä.

A elurekiä saatavana tilaten tai varastosta Seppä G. O. Laineita, Turku Brahenkatu 18. Löytyy useampia mallia. Työ siroa ja kestävä. Teokset palkitut useilla I palk, m.m. Tampereen yl. maatalousnäyttelyssä 1922. AJOKALUTEHDAS M. KOSKINEN. os.: TUULOS.	Hyviä tuuloslaisia Ajelurekiä myytävänä Rauman markkinoilla markkinapäivänä. M. Koskinen Ajokalutehdas, os. Tuulos.	Ajelurekiä suurempi määrä myydään Porin torilla huomenna lauantaina tammi-kuun 4 p:nä. Reet ovat 1-luokkaisia ja hinnat halvat. M. Koskinen ajokalutehtaan valmis- teita. Os.: Tuulos. 13013
---	---	---

Uusi Aura 25.11.1923. KK Länsi-Suomi 6.1.1928. KK Satakunnan kansa 3.1.1930. KK

Toukokuussa 1948 syttyi ajokalutehtaalla tuhoisa tulipalo. Hämeen Kansassa 28.5.1948 julkaistun uutisen mukaan;*...palo tuhosi kokonaan ajokalutehtaan pajarakennuksen arvokkaine koneineen.....pajarakennuksesta tuli levisi vieressä olevaan sementtitiilistä rakennettuun 2-kerroksiseen ajokalutehtaaseen, jonka yläkerta siellä olevine koneineen tuhoutui, samoin paloi puutavaraa... toinen viereisistä Ilmari Jokisen asuinrakennuksista ja ulkorakennus paloi myös kokonaan, samoin rakennuksessa asuneen Jalmari Kallion irtaimisto. Koskisen omaisuus oli palovakuutettu Hämeen palovakuutusyhtiössä 600 000 mk.sta ja palovahingot olivat n. 2.5 milj. mk."* (Pajalla ilmeisesti tarkoitettiin 2-kerroksisen tehdasrakennuksen 1- kerroksista laajennusosaa).

Ajokalutehdas kunnostettiin kesäkuussa 1948 myönnetyllä rakennustyöluvalla. Sodan jälkeisestä rakennusainepulasta johtuen jouduttiin erikseen anomaan ostolupaa säännellyille rakennustuotteille. Reki-
tehtaan korjaukseen myönnettiin lupa 70 kg nauloja ja 150 m² ikkunalasia varten, mutta anotuille kattotiilille ei voitu myönnetty lupaa. Kattorakenteet ja ilmeisesti myös ikkunat uusittiin kokonaan. Ilmakuvan periusteella oli vuoteen 1955 mennessä katto kuitenkin jo katettu tiilillä, kuten myös pajan katto.

Palon seurauksena päätettiin rakentaa paja erilleen tehdasrakennuksesta. Heinäkuussa 1948 myönnettiin rakennuslupa ja rakennustyöluja 200m² kokoiselle ajokalupajalle. Seuraavana vuonna syyskuussa 1949 myönnettiin rakennuslupa 150m² kokoisen verstaan rakentamiseksi osittain vanhan pajan perustuksille.

Ajelurekien ja kärryjen kysynnän vähetessä siirryttiin valmistamaan mm. työajokaluja ja edelleen kilpa-ajokärryjä. 1940-luvun lopulla tehdas myös valmisti mm. vanerista olkkilietsoja, ovia ja ikkunoita.

Vuonna 1955-1957 päättyi Koskisen ajokalutehtaan toiminta ja tehdas koneineen myytiin uudelle omistajalle.¹

1 Hämeen Sanomat 3.3.1957

KULKULAISTOSTEN JA YLEISTEN TÖIDEN

MINISTERIÖ

Tampereella

16

kesä

kuuta 198

RD N:o

2533/Tpe/51/48

Valmis

RAKENNUSTYÖLUPA

Menettelyssä rakennustyöluopin ja säännöteltyjen rakennusaineiden myöntämisessä ja rakennus-

toiminnan säännöteltyyn valvonnassa 8 päivänä tammikuuta 1948 annettun kulkulaitosten ja yleisten

töiden ministeriön päätöksen nojalla on myönnetty seuraava rakennustyöluopa:

Luvan saaja: Koskinen, Konsta

(nimi ja ammatti tai arvo)

Luvan saajan osoite ja puhelin: Tuulos

Työmaa sijaitsee Hämeen läänin Tuuloksen kaupungissa kauppalassa kunnassa

Syrjäntaan katu N:o

kylässä

Rakennustyöluupaan liittyvät seuraavat ehdot ja rajoitukset:

1. Rakennustyön laatu korjaus

ajokalutehdas

Käyttötarkoitus

Rakennustyön suuruus 1400 m² 200 m²

Rakennusaine sementtitiili kerrosuku 2 huoneistoluku 1 huonoluku 5

2. Rakennustyöhön on ryhdyttävä 3 kuukauden kuluessa luvan myöntämisestä.

3. Rakennustyön alkamisesta ja valmistumisesta on rakennuttajan kirjallisesti ilmoitettava, samalla RD:n mainitsemalla

Tempereen työvoimapiirille

XXXXXXX

4. Rakennustyöluopa sekä hyväksymismerkinnöillä varustetut piirustukset on säilytettävä työpaikalla kol

5. Rat 8. Rakennustyöte varten on samalla myönnetty rakennustarvikkeita seuraavasti:

6. Ty

7. Ra

tav

KYMRO

Rakennustarvike	Anottu määrä	Myönnetty määrä	Ostoluvan No	Lisätarvikkeet			
				Anottu määrä	Myönnetty määrä	Myöntämisaika	Ostoluvan No
Nauvoja, kg.	+) 70						
Betonirautaa, kg.							
Tiiliä, kpl.							
lkkunalaasia, m ²	+) 150						
Puutavaraa, sid							
Sementtiä, p. p.							
Kattotiliä ei voida myöntää.							

9. Rakennustyöluopa voidaan tarvittaessa peruuttaa ja aloitettu rakennustyö keskeyttää tai määrätä, että sitä vain määrättyin edellytyksin saadaan jatkaa.

10. Tässä rakennustyöluvassa sekä mahdollisesti myöhemmin annettujen määräysten ja ehtojen nojasta mitta jättämisestä ja muusta rikkomisesta sekä rikkomisen yrityksestä on rangaistus ja muut seuraamukset määrätty säännöteltyjen rakennuslaitosten rakkaisemisesta annettussa laissa.

11. Muita ehtoja: +) Ostoluvat ja piirustukset a.0.11.16/6-48.

Liitteeksi:

— kpl piirustuksia

— kpl ostolupia

— kpl muita asiakapereita

Tiedoksi:

Tuuloksen työasiainlautakunnalle.

(Lelma)

Reino Söpanen

Apulaapiiripölliikka

Ajokalutehtaan korjaus rakennustyöluupa 16.6.1948. HKA

Rakennusluvatilaisuuden N:o / 19..... Jätti hakijaksi itse / 19.....
hakijan asiamiehen
tuli postitsee*) (asiamiehen nimi)

(Rakennustalokunnan täytettävä).

Tuulosken kunnan rakennuslautakunnalle.)

Allekirjoittanut anoo taten rakennuslupa Tuulosken kunnan
Ergänken kylässä omistamalleen Keskiksen
tilalle RN:o Papahonki nimiseltä tilalta RN:o vuokraamal-
leen alueille.)

Aikomukseni on rakentaa asuinrakennus, sauna, karjarakennus, riipi Viertas
asuinrakennuksen lisärakennus, asuinrakennus nudestaan, korottaa asuinrakennusta, sisustaa
asuinrakennus kokonaan osaksi olennaisesti toisin kuin ennen.)

Rakenuksen suurus: 400 m² 150 m² 1 m² (kierokita)
(tilavuus) (pohjapinta) (kerroksia)
Huoneistoluku: 1 Huoneet: 1

Mukana seuraa Työselä palomies pujan matto
ja asutuksen talous kukaan
~~Asuinrakennus~~ ja asunpiirros) kukaan kopioille.

Tuulosken kunn 1 päivänä 19 88

Nimi: Konsta Kaskinen
Ammatti: Liikkeen harjoittelija
Kotipaikka: Tuulos
Osoite: Tuulos

PÄÄTÖS:

Rakennuslupa on myönnetty seuraavin ehdoin¹⁾: Rakennustyössä
on noudatettava rakennusteknisiä sääntöjä
ja määräyksiä ja viivittäminen loppuun saattaminen
maksimissaan.

Rakennuslautakunnan päätökseen tyytymätön saa hakea siihen muutosta kirjallisella
valituksella, joka valittajan itsensä tai hänen laillisesti valtuuttamansa asiamiehen on an-
nettava, tahi postitse omalla vastuulla toimitettava kunnan
lääninhallitukselle 30 päivän kuluessa siitä, kun valittaja on saanut päätöksestä tiedon. Vali-
tuskirjan oheen on liitettävä tämä päätös tahi virallinen jäljennös siitä, selvitys tiedoksisaan-
tipäivästä, ja muu selvitys, johon valittaja haluaa vedota.
Tuulosken kunn 2 päivänä 19 88

Tuulosken kunnan rakennuslautakunta.
(alekirjoitus)

Tämä päätös on tänään annettu hakijalle henkilökohtaisesti hakijan valtuutuslupalla asia-
miehellä²⁾ (asiamiehen nimi).

Tuulosken kunn 2 päivänä 19 88

Tuulosken kunnan rakennuslautakunta.
(alekirjoitus)

Rakennuspaikka merkitty / 19.....

Ilmoitus rakennustöiden aloittamisesta on tehty / 19.....

Katselmus toimitettu / 19..... (katselmapöytäkirja luettiin ei luettu³⁾)

Katselmus toimitettu / 19..... (pk luettiin ei luettu⁴⁾)

Katselmus toimitettu / 19..... (katselmapöytäkirja luettiin ei luettu³⁾)

Katselmus toimitettu / 19..... (pk luettiin ei luettu⁴⁾)

¹⁾ Tarpeeton
²⁾ Tämä hake
³⁾ Rakennus-
rakennusteknisiä
dita, on tässä hake
on, on tässä hake
kaulan ja liikem-
tapojensa. Asuna

832—49.

Paloa seuraavana vuonna Konsta Koskinen haki rakennuslupaa 150 m² kokoisen verstaan rakentamiseksi palaneen pajan kohdalle. Arkistossa säilyneen lupapäätöksen perusteella kyseessä on oletettavasti 2-kerroksisen rekitehtaan päädyssä sijainneen ja vuonna 1948 palaneen pajan tilalle rakennettava uusi versta, joka sijoittuu osittain vanhan sokkelin päälle, osittain laajennuksena.

Hyviksi tunnettuja ja sroja
KILPA-AJOKÄRRYJÄ
K. Koskisen Ajokalutehdas,
 TUULOS, puh. 21.

Kokkola 24.2.1951 KK

Koskisen Ajokalutehdas
TUULOS - PUHELIN 21

Valmistaa: Ajelu-, työ- sekä kilpalkärrejä
Myös työ- sekä ajelurekiä

Lahti 27.7.1951 KK

Uutuus- olkilietsoja

valmistamme vaneerista hin-
taan 5,500.— sekä vaneerista
ja osittain pellisiä hintaan
7,000.—. Mukana seuraa put-
kea 4 m. Ovja ja ikkunoita
valmistamme myös.

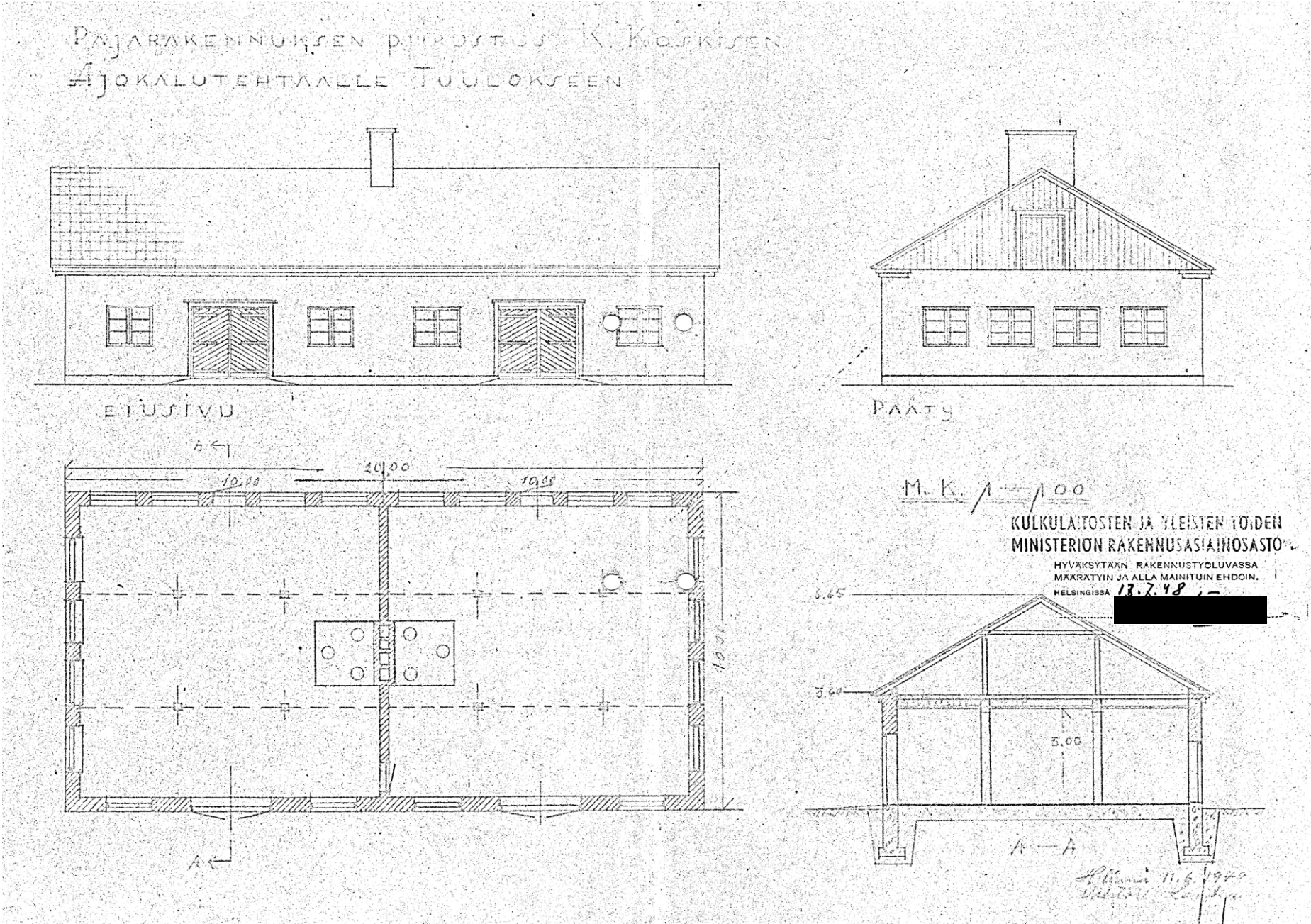
K. Koskisen ajokalutehdas,
Tuulos, puh. 21.

Hämeen Sanomat 16.10.1949 KK

**Maatalous-
näyttelyvieraat,**
tutustukaa osastoomme Some-
ron Maatalousnäyttelyssä

K. Koskisen Ajokalutehdas,
TUULOS, puhelin 21.

Turun Sanomat 27.6.1953 KK

Pajarakennuksen piirustukset K. Koskisen ajokalutehtaalle Tuulokseen.
Rakennuslupa 13.7.1948. HKM

Suunnitelmassa esitetty tiilirunkoinen pajarakennus on pohjapinta-alaltaan 200 m² (10x20metriä) ja jakautuu kahteen samankokoiseen huone-tilaan. Tulisijat sijaitsevat väliseinän molemmin puolin. Julkisivuja jakavat 6-ruutuisten ikkunoiden rivit sekä toiselle pitkälle sivulle symmetrisesti sijoittuvat suuret pariovet.

Tehdaspihan itäosaan 1948 rakennetun pajan ympärille saatiin lisäväljyyttä vuonna 1949 tehdyllä maakaupalla. Tuolloin erotettiin Konsta Koskiselle Liikilän pappilasta Kirsimäki II määräalat (6 22/a).

KULKULAITOSTEN JA YLEISTEN TÖIDEN
MINISTERIÖ
RAKENNUSASIAIN OSASTO
(KYMRO)
HELSINKI, ASEMA-AUKIO 2 C.
RD N:o 16812/A/IIb/5a/48

Helsingissä heinäkuun 12 p:nä 1948.

RAKENNUSTYÖLUPA

Kulkulaitosten ja yleisten töiden ministeriö on hakemuksenne johdosta ja rakennuslupatoimiston töiden sääntöselitystä 22 päivänä elokuuta 1946 annetun valtioneuvoston päätöksen perusteella harkinnut oikeaksi myöntää

Konsta Koskiselle, Tuulos, Syrjäntaka
(nimi)

rakennustyölupaa tämän päätöksen kääntöpuolella mainittuihin yleisiin ehtoihin sekä seuraaviin määräyksiin:

Työmaa sijaitsee **Hämeen** läänin **Tuuloksen** kunnassa.

Syrjäntaan kirkon kylässä.

Rakennustyön laatu **Ajokalupaja**.
(uudisrakennus, entisen laajennus, korjaus)

Rakennustyön suuruus **700** m² **200** m².

Rakennustyölupaan liittyvät seuraavat rajoitukset ja ehdot:

Rakennusaineiden ostoluvat lähetetään myöhemmin.

Ministerin sijasta
Osastopäällikkö **Eero Kala**
Ylimääräinen esittelijä **A. Ranki**

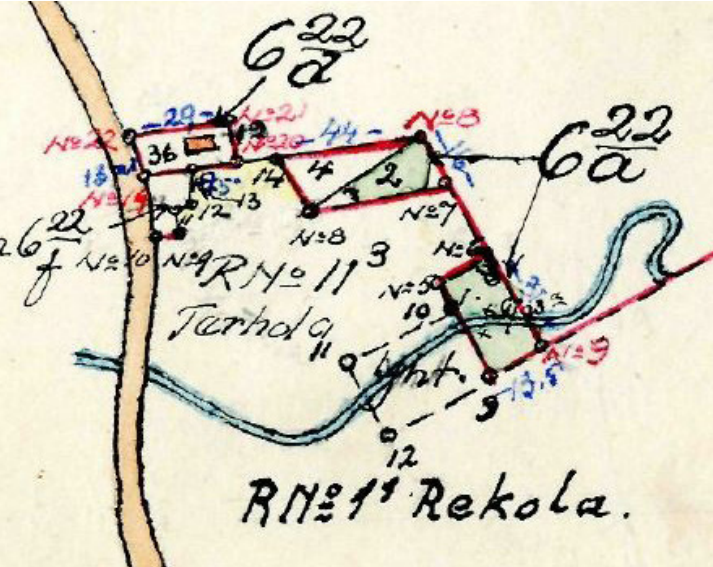
Jäljennös lähetetty tiedoksi:
Tampereen työvoimapiirille
Tuuloksen kunnan työssasiainlautakunnalle

Kääntöpuolella tähän rakennustyölupaan liittyvissä asioissa Kymron puoleen kirjallisesti on viitteenä ehdotomasti merkittävä RD N:o 16812/A/IIb/5a/48

Asiaanne hoitaa Kymrossa **ins. Leino** puh. **61891/10**
HUOM. Tutustu tarkoin kääntöpuolella oleviin yleisiin ehtoihin.

KYMRO luku 2, 5, 48, 20.000

Rakennustyö lupa ajokalupajaa varten 12.7.1948.

Vuoden 1957 ilmakuvassa voi nähdä rekitehtaan vuoden 1948 tulipalon jäljiltä uusitussa asussaan. Vesikatteena on ilmeisesti sementtitili ja katon lappeella näkyy kaksi kattoikkunaa. Vaaleasävyisinä erottuvat toisen kerroksen ikkunat ovat uusitut. Kuvan oikeassa reunassa näkyvässä 1948 rakennetussa pajarakennuksessa näyttää olevan samanlainen sementtitiilikate, kuten myös suuressa puutavarakatoksessa.

Valokuva on ajalta, jolloin tehdas siirtyi Eino Korhosen Puuvalmistetehtaan käyttöön. Kasvillisuuden valtaamasta piha-alueesta päätellen oli kiinteistö tuolloin jo jonkin aikaa ollut vähemmällä käytöllä. Pihapiirissä tehdasrakennuksen ympärillä on useita puutavarakatoksia, joista osassa jo huonokuntoiseksi päässyt lautakate. Tehtaan takana pihan reunalla näkyy Kivimäen tilaan kuulunut vanha asuinrakennus, sekä kaksi muuta pienempää rakennusta. Näiden takana metsikön erottamana ovat seppä Konsta Nurmiselle aikanaan kuuluneet rakennukset ja edelleen näiden takana pappilan rakennukset. Tehtaan edustalla joen varressa ovat tiiviinä viuhkamaisena ryhmänä Mantan mökin rakennukset.

Ilmakuva 1957, Veljekset Karhumäki (K27-A1).

1.4 Myöhempiä vaiheita 1955-2010

Hämeen Puuvalmistetehdas

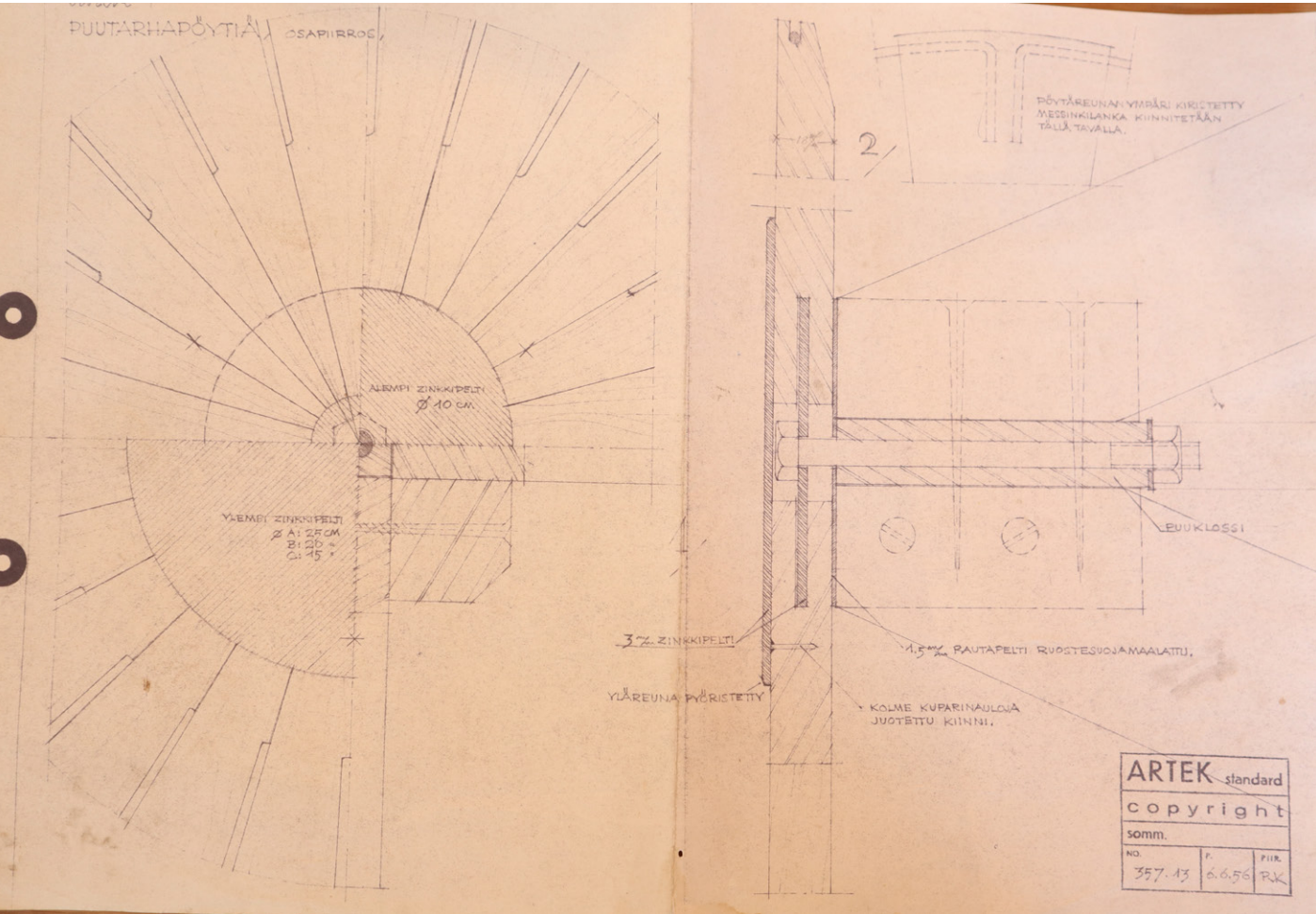
Vuosien 1955-1957 paikkeilla tehdaskiinteistöt siirtyivät Eino Korhosen omistamalla Hämeen Puuvalmistetehtaan käyttöön.

Eino Korhonen oli syntynyt Säamingissä v 1905. Toimituaan mekaanisen puunteollisuuden eri aloilla hän muutti vuonna 1941 Rauma- Raahe Oy:n Martinniemen Puutalo-tehtaan palvelukseen. Vuonna 1946 hän siirtyi Hämeenlinnan Kantolan Puutyö Oy:n puusepäntehtaan vastaavaksi mestariksisi. Oman yrttyksen Hämeen Puuvalmistetehtaan hän perustin vuoden 1954 alussa. Alkuun tehdas toimi Hämeenlinnassa, kunnes se viimeistään vuonna 1957 siirtyi rekitehtaan tiloihin Syrjäntakaan. Tehdasrakennuksesta myöhemmin löytyneiden vanhojen tuotantopiirustusten mukaan valmistettiin tehtaassa tuolloin myös mm Artekin puutarhapöytiä ja puutarhakärryjä. Tehdas valmisti myös mm keittiökalusteita ja komeroita.

Myös Korhosen aikana tehdas kärsi tulipaloista. Hämeen Sanomat uutisoi tulipalosta 24.11.1959. ... tuli tuhosi liikemies Konsta Koskisen omistaman Kivimäki-nimisen tilan päärakennuksen, joka oli Hämeen Puuvalmistetehtaan käytössä maalaamona... palokunnan ponnisteluista huolimatta rakennuksen hirsiset seinät hiiltyivät täysin ja sekä välikatto että päreinen ulkokatto paloivat.

Korhosen Puuvalmistetehdas laajensi 1960-luvun puolivälissä toimintaansa Pannujärven teollisuusalueelle. Tuuloksen kunta myi Korhoselle Tuuloksentien varressa sijaitsevan 2 hehtaarin kokoisen teollisuustontin vuonna 1965 ja vielä samana vuonna myönnettiin rakennuslupa suurta hallimaista puuvalmistetehdasta varten. ¹

Eino Korhonen menehtyi vuonna 1969 ja tehtaan toiminta Syrjäntakana päättyi.

Artekin puutarhapöydän työpiirustus 6.6.1956 Rekitehtaan arkisto.

RAKENTAJAT. Leikattava irtl.

Toimintansa alkanut puusepäntehtaan tarjoaa palveluksiaan seuraavasti:

- Toimitamme arkkitehtisuunnittelun konttori- ja myymälän kalusteista, omakotirakentajat saavat tilata edullisesti mittojensa mukaan keittiön pesupöydät ja seinäkaapit tutustumalla tyyppeihimme, ammattitaitoinen työväkemme uusia koneita ja laitteita apunaan käyttäen suorittaa työn.
- Asiakkaan toivomuksesta tulemme paikanpäälle antamaan neuvojamme.
- Asialliset kalusteet lisäävät viihtyisyyttä ja helpoittavat työtä.

Tiedustelkaa hintojamme ja toimitusmahdollisuuksiamme.

Hämeen Puuvalmistetehdas E. A. Korhonen.

Puuvalmisteen edustus E. A. Korhonen.

Konttori: Hämeenlinna, Viipurintie 5 B 1. Puh. 2044.

Lopetettuamme toimintamme, pyydämme kiittää kaikkia asiakkaitamme luottamuksesta, joka on välillämme vallinnut vuosikymmenien ajan.

Tuulos 28. 2. 1957

K. Koskisen Ajokalutehdas

Aloitettuamme tuotannon lisätyissä tiloissa ja entistä paremilla mahdollisuuksilla, toivomme voivamme paremmin tyydyttää sitä tuotteidemme suurta kysyntää, joka tähän asti on ollut hallitsevana. Suoritamme kaikkea puusepänalain työtä. Annamme tarjouksia. Toimitamme kalusteiden suunnitteluja.

Hämeen Puuvalmistetehdas

E. A. Korhonen
Puh. tehtaalle 69121, kotiin 2044

Hämeen Sanomissa 3.3.1957 julkaistussa ilmoituksessa kerrotaan K.Koskisen tehtaan lopettaneen toimintansa ja Hämeen Puutavaratehtaan käynnistäneen toimintansa lisätyissä tiloissa. KK

Hämeen Sanomat 9.3.1954. KK

¹ Etelä-Suomen Sanomat 23.5.1965, rakennuslupa

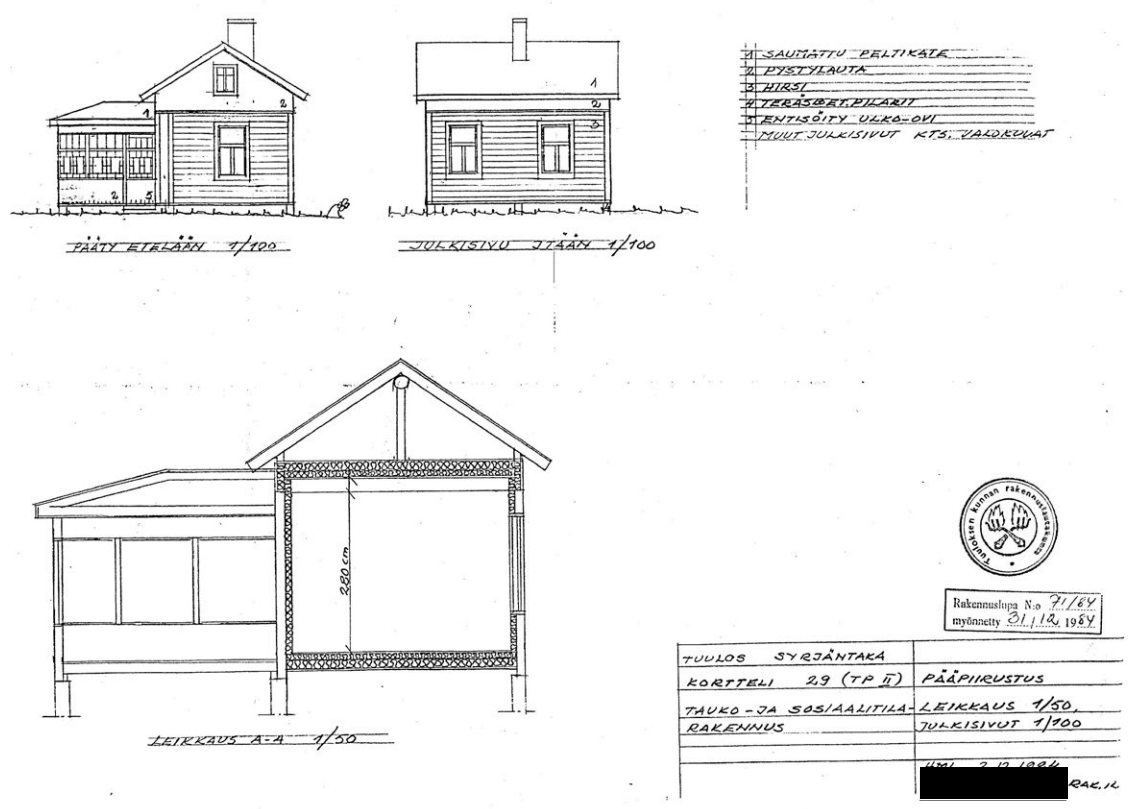
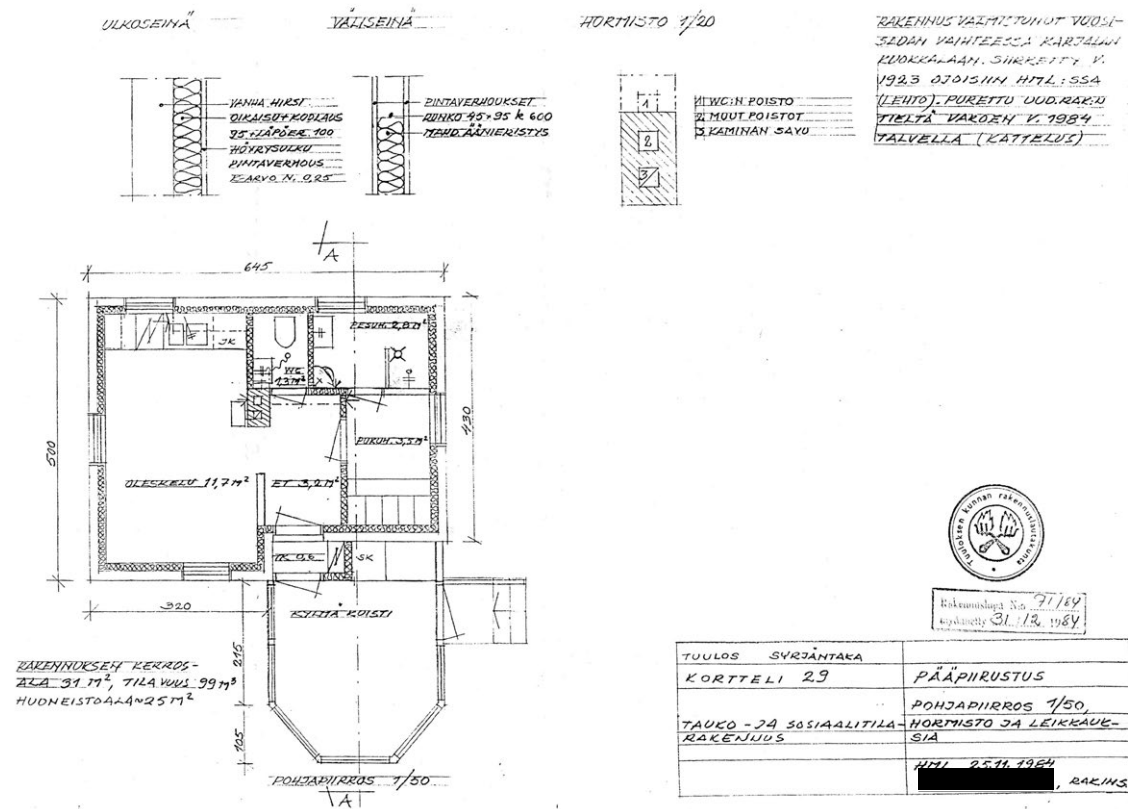
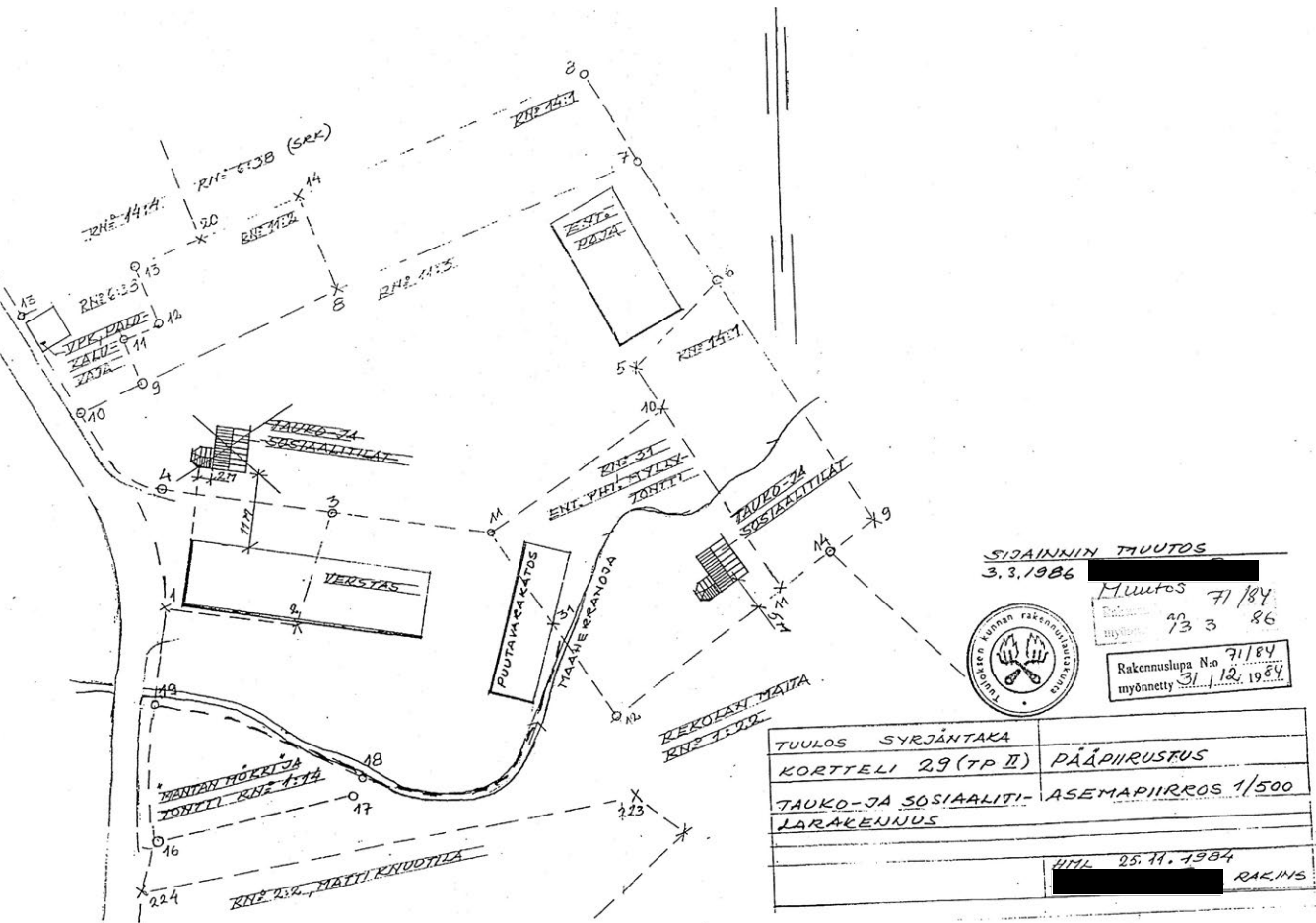
Myllytontin pikkuhuvila

Vuonna 1973 rekitehtaan tehdaskiinteistöt sekä Vanha-Akkalan tila myytiin huutokapalla. Uudeksi omistajaksi tuli yksityinen omistajasuku sekä mökkejä valmistava Matti-Tuote Ky. Myöhemmin 1980-luvulla tehdastilat toimivat mm kauppapuutarhan varastona ja tukikohtana.

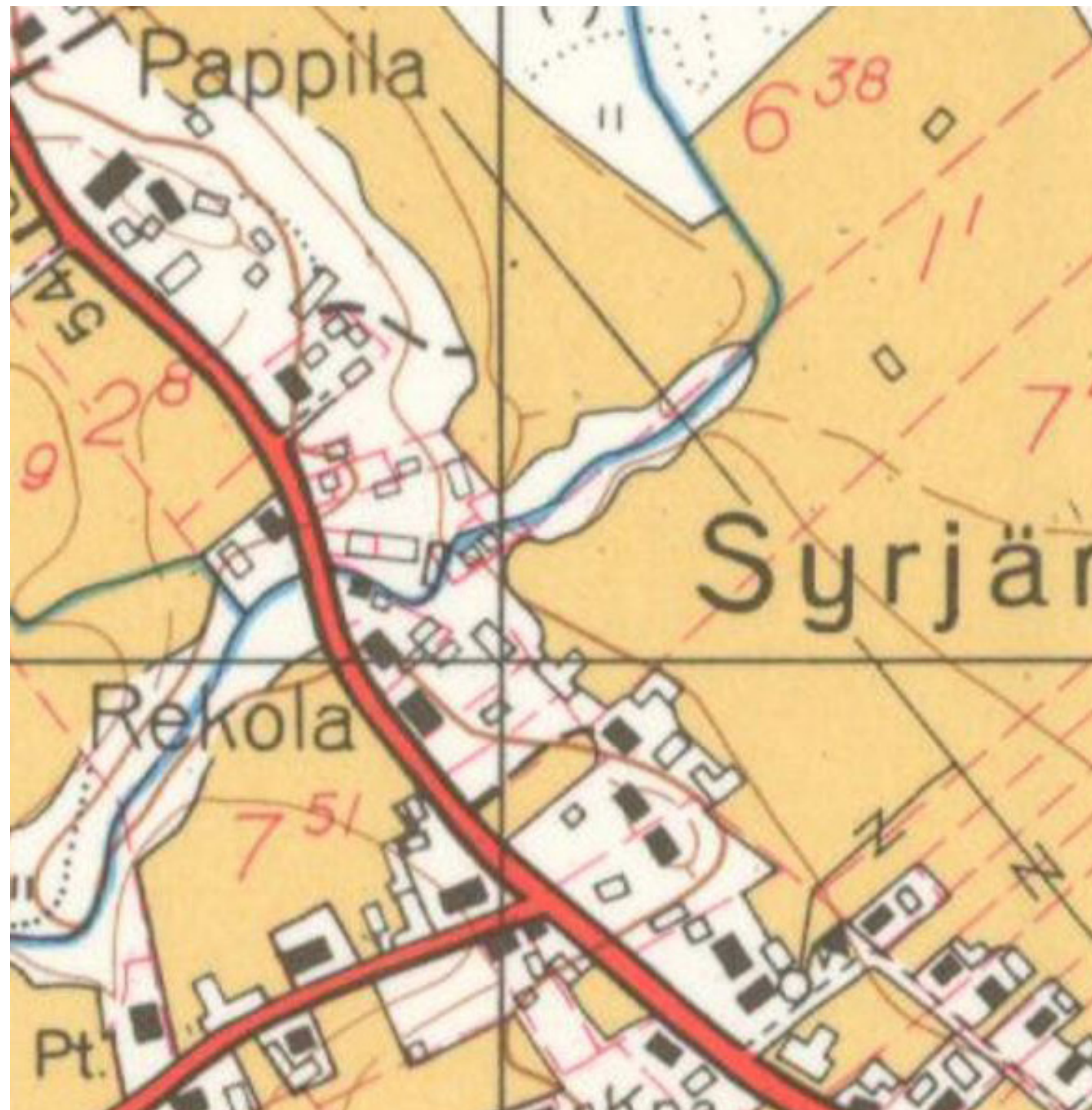
Vuonna 1984 siirrettiin entiselle myllytontille vanha hirsihuvisa. Tehtaan tauko- ja sosiaalitalaksi tarkoitettu huvila on rakennuslupa-asiakirjojen mukaan alkujaan rakennettu 1800-1900-lukujen vaihteessa Terijoelle, Karjalan Kuokkalaan, josta se vuonna 1923 on siirrettiin Hämeenlinnan Ojosiin ja edelleen varoen purettiin vuonna 1984. Näyttävällä kulmikkaalla lasikuistilla varustettu pieni vuoraamaton huvila on oletettavasti alkujaan ollut suurempi ja myös vuorattu. Entinen myllytontti, jolle huvila pystytettiin, oli jo aiemmin vuonna 1977 lohkottu kylän yhteismaista ja liitetty tehtaan kiinteistökokonaisuuteen.

Huvila vuonna 2010.

Huvilan rakennuslupapiirustukset RI Rauno Kattelus 25.11.1984. HKA

Maanmittauslaitoksen peruskartta vuodelta 1965- ote. Nykyinen Pappilantie oli tuolloin vielä tärkeä pohjoiseen vievä liikenneväylä. Rakennukset ryhmittivät edelleen perinteisesti pääosin tien itäreunaan. Asutusta ympäröi laajat yhtenäiset viljelyalueet. Rekitehtaan tontin pohjoisreunalla sekä myllytontilla näkyvät talousrakennukset on myöhemmin purettu.

1960-luvulla tehdaskiinteistöt olivat Eino Korhosen omistaman Hämeen Puuvalmistehtaan käytössä. Kuvassa näkyy reki-tehtaan ja pajan ohella rekitehtaan kaakkoispuolella sijainnut puutavaravarasto sekä kolme muuta pientä myöhemmin purettua rakennusta. Pappilantien vastakkaisella puolella sijaitsevassa huvilassa toimi aikanaan Tuuloksen Säästöpankki. Ilmakuva vuodelta 1969/ MML.

Lahti-Tampere -valtatien rakentaminen 1960-luvulla aiheutti sen, että kunnan keskusta siirtyi 1970-luvulla kirkonkylä Sairialasta Syrjantaan kylään. Muutos oli suuri myös Syrjantaan kyläraitin ja Pappilantien osalta, kun liikenne siirtyi tälle uudelle tielle. Muutoksen myötä rekitehtaan pajarakenus pihan itäreunalla sai uutta maisemallista merkitystä. Rekitehdasta vastapäätä Pappilantien länsipuolella on suurehko myöhemmin purettu rakennus. Ilmakuva vuodelta 1980/ MML.

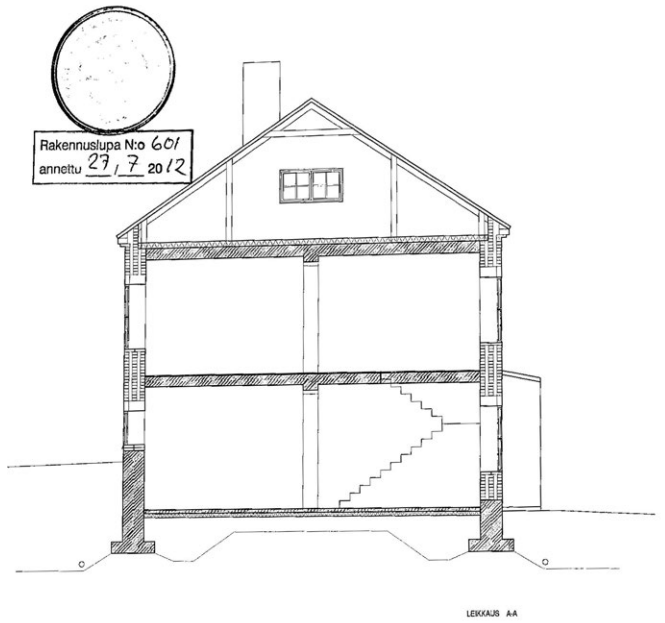
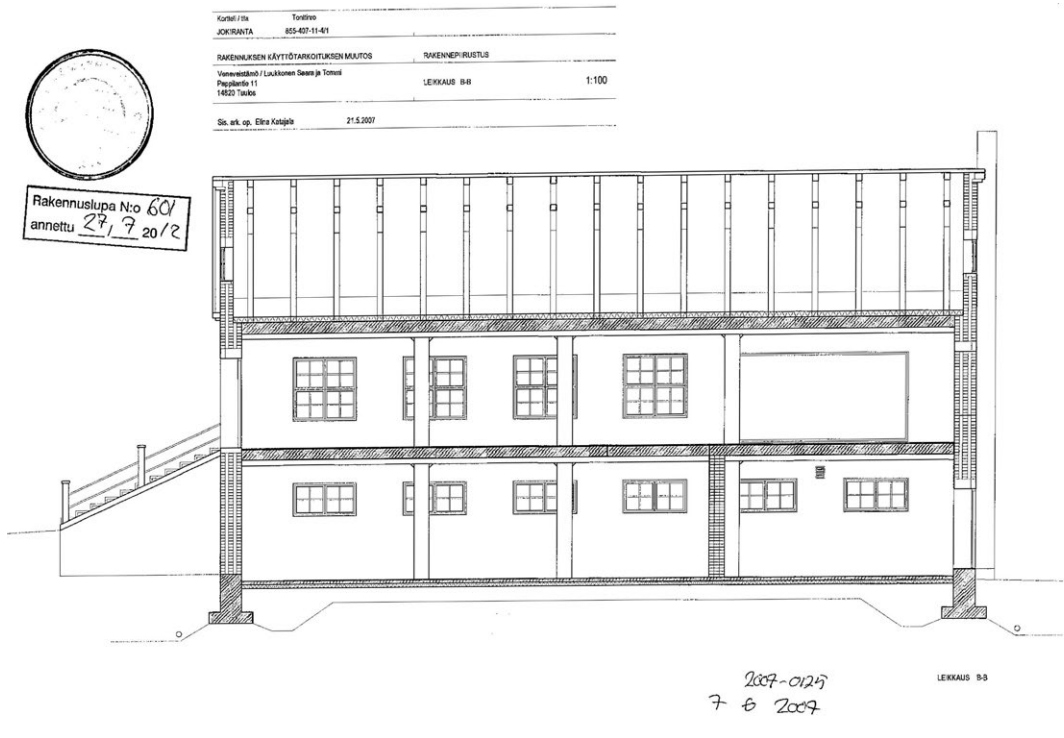

2000-luvulla Tuuloksen kaupallinen keskusta siirtyi jo toistamiseen, tällä kertaa Syrjäntakaa Pohjoisten kylän puolelle 10- ja 12-teiden risteykseen rakennettuun Kauppakeskukseen. Pappilan tontille on valmistunut seurakuntakeskus. Ilmakuva vuodelta 2007 MML.

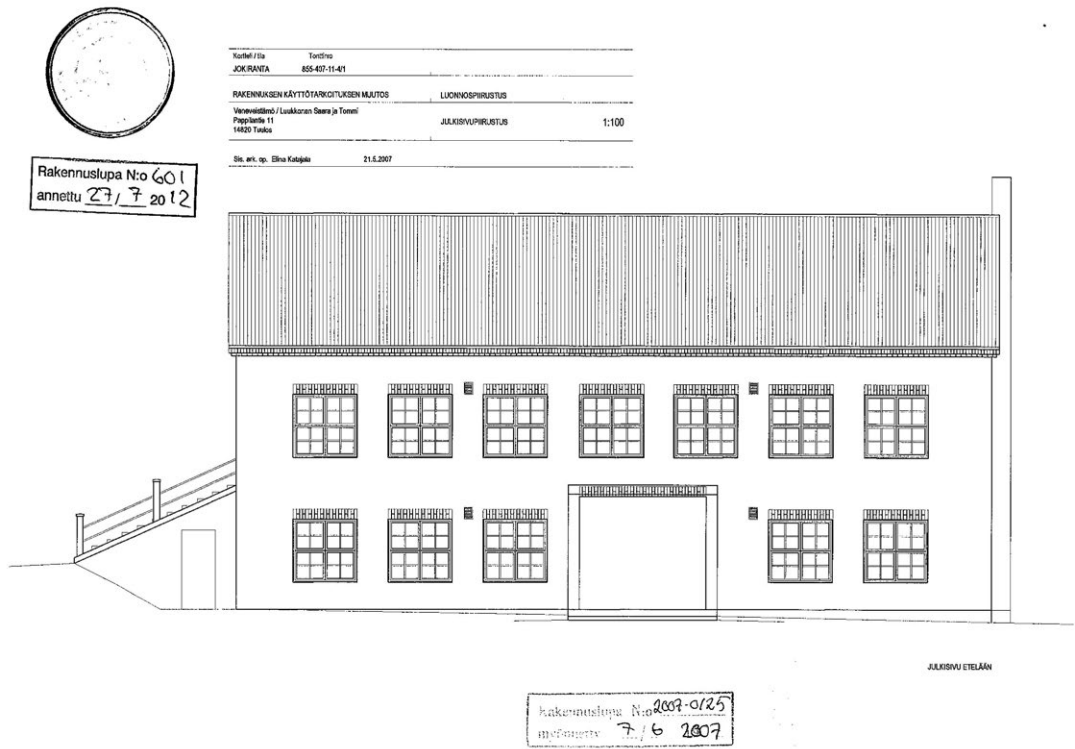
Veneveistämö

2000-luvun alussa rekitehtaan kiinteistö oli mm veneveistämön käytössä. Vuonna 2007 haettiin rakennuslupaa tehdasrakennuksen toisen kerroksen muuttamiseksi asuin-käyttöön. Luvan hakijana oli veneveistämö Luukkonen. Tehtaan 1 kerroksinen päätyosa ja pohjakerros oli tiettävästi veneveistämön käytössä. Asuntoa ei tuolloin kuitenkaan toteutettu.

7.6.2007 myönnetyn rakennusluvan pääpiirustukset ovat vanhimmat löytyneet tehdasrakennusta koskevat piirustukset. Näistä ilmenee rakennuksen pääpiirteet ja rakenteelliset periaatteet. Länsipäädyssä sijaitsi toiseen kerrokseen johtava ajosilta. Itäpäädyn 1- kerroksista osaa ei piirustuksissa ole esitetty.

Rakennuksen käyttötarkoituksen muutos Pääpiirustukset 21.5.2007, laatinut. sis. ark op. Elina Kataja. Veneveistämö / Luukkonen Saara ja Tommi.

Rakennuksen käyttötarkoituksen muutos Pääpiirustukset 21.5.2007, laatinut. sis. ark op. Elina Kataja. Veneveistämö / Luukkonen Saara ja Tommi.

Valokuvia vuodelta 2010.

Valokuvia pajarekennuksesta
vuodelta 2009-2010.

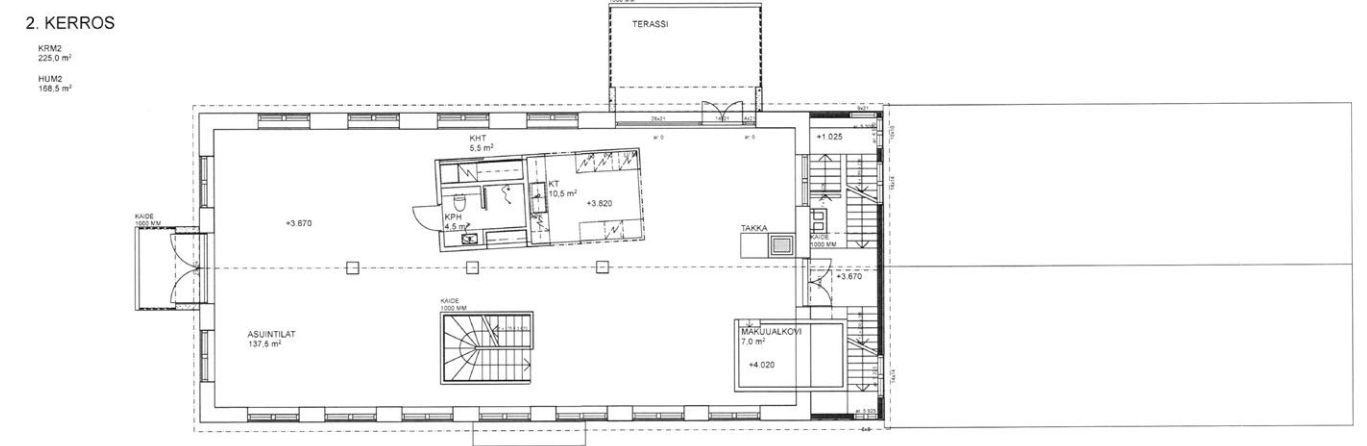
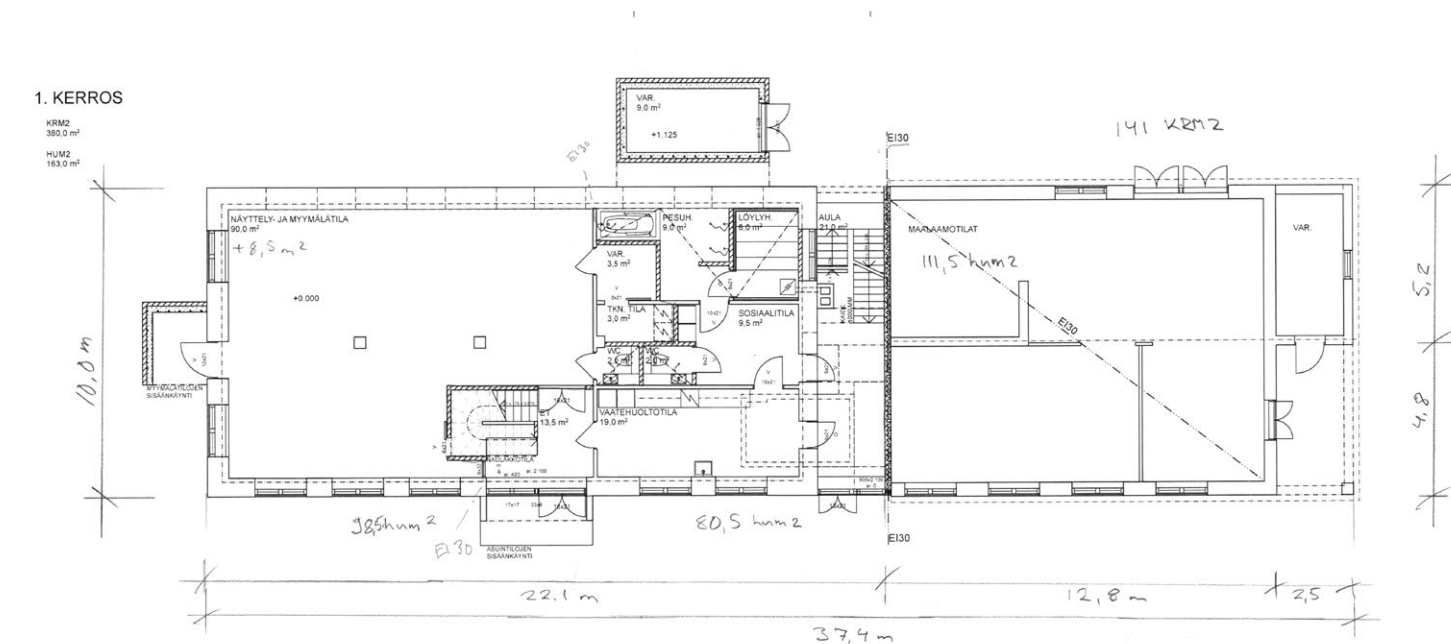
Valokuvia vuodelta 2010.

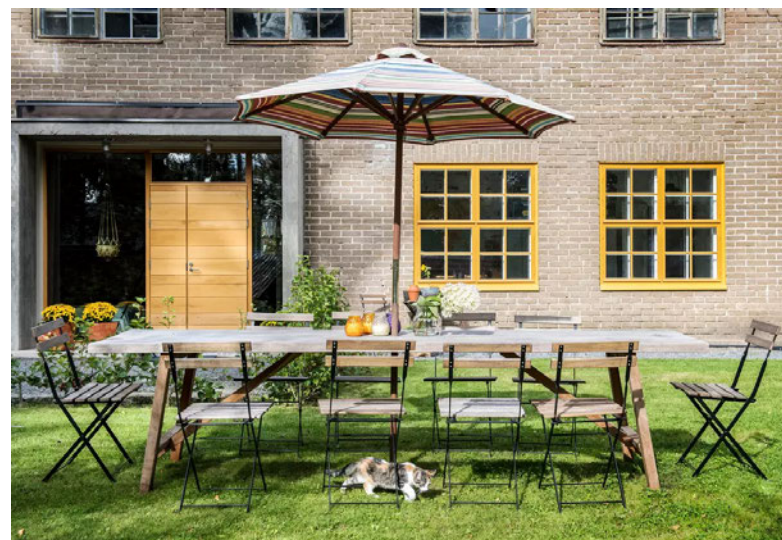
Kiinteistö siirtyi vuonna 2010 nykyiselle omistajalle, joka on muuttanut tiloja osin asuinkäyttöön ja osin puusepänliikkeensä käyttöön. Vuonna 2006 perustettu Puusepänliike Hannes on erikoistunut mm. perinneikkunoiden ja -ovien valmistukseen.

Muutoksen yhteydessä on 2- kerroksista osan itäpää-
tyyn tehty puuverhoiltu laajennus uusine ikkunoineen.
vanhassa seinässä alimmat ikkunat jäivät osin mata-
lamman osan katon peittämiksi.

Muutoksen arkkitehti- ja pääsuunnittelusta vastasi
Arkkitehtuuritoimisto Lehtinen Miettunen Oy.

KOSKISEN AJOKALUTEHDAS-TUULOS YMPÄRISTÖHISTORIAALLINEN SELVITYS

Valokuvia tehdusrakennuksen asuinkäyttöön kunnostetuista tiloista.
Julkaistu Meillä kotona lehdessä 12.9.2017. Valokuvaaja Eveliina
Mustonen

Pajan muutos ja laajennus

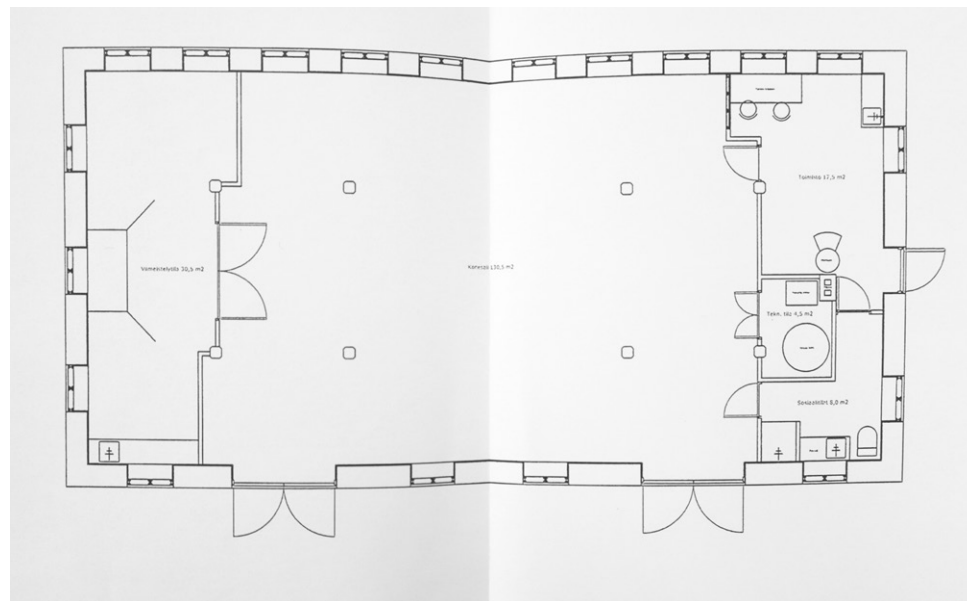
Tiilirakenteinen vanha pajarakennus muutettiin vuonna 2010 puusepäntehtaan verstaaksi. Tuolloin kaakospäättyyn avattiin ikkuna kohdalle uusi sisäänkäynti päättyyn rakennettuihin henkilökuntatiloihin. Vanhat kitatut ikkunat kunnostettiin ja ovet uusittiin vanha tyylinä puuovina. Muutoksen yhteydessä vahvistettiin pohjalaattaa ja tehtiin rakenteellisia vahvistuksia. Myös peltikatto uusittiin.

Vuonna 2019 laajennettiin verstaasta toisella vastaavankokoisella poikittain sijoittuvalla siipiosalla, johon kytkeytyy pienehkö pulpettikattoinen puutavaravarasto. Laajennus on osittain upotettu rinnemaastoon. Pohjaltaan U-muotoon kietoutuvan rakennusmassan väliin muodostui suojaisa sisäpiha.

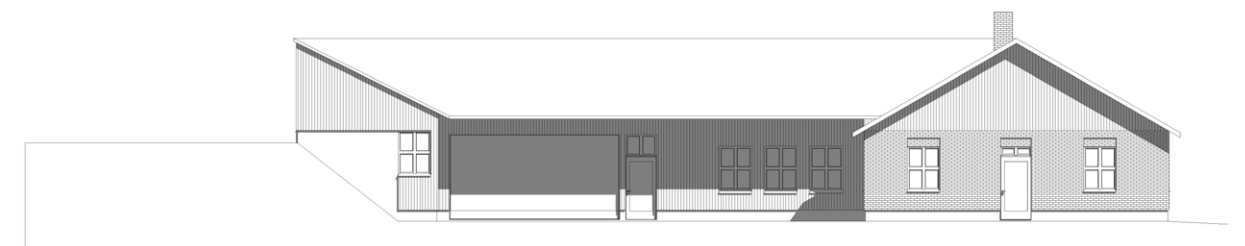
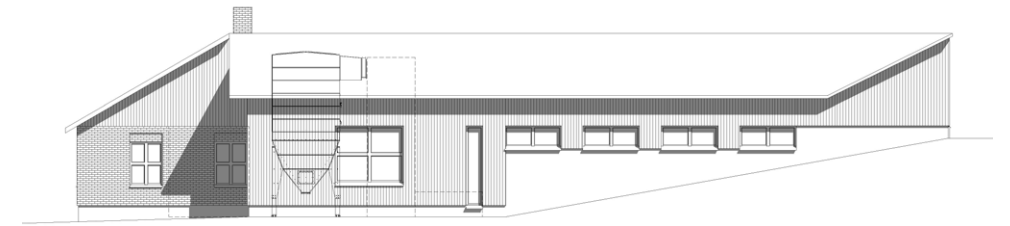
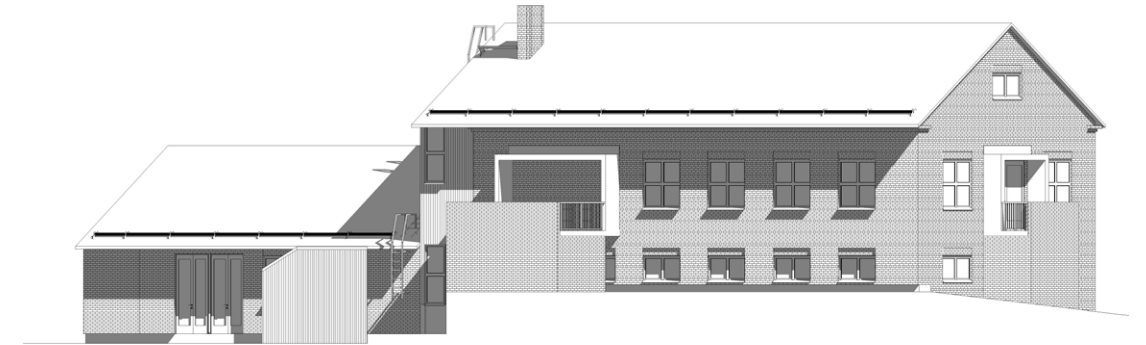
Muutoksen arkkitehti- ja pääsuunnittelusta vastasi Arkkitehtuuritoimisto Lehtinen Miettunen Oy.

Asemapiirros, pääpiirustukset 2019 / Arkkitehtuuritoimisto Lehtinen Miettunen Oy.

Verstaaksi muutettavan pajan pohjapiirustus. Pääpiirustukset 2010. Pääsuunnittelija Rm Raimo Wagner.

Pääpiirustukset 2019 / Arkkitehtuuritoimisto Lehtinen Miettunen Oy.

2 NYKYTILANNE

Rekitedhas

Rekitehtaan vanha kaksikerroksinen tehdasrakennus Papilantien varressa on oletettavasti rakennettu 1930-luvulla. Siihen liittyvä 1-kerroksinen laajennus on ilmeisesti uusittu kokonaan vuoden 1948 tulipalon jälkeen. Tuolloin myös uusittiin tehdasrakennuksen katto ja ikkunat.

Ulkoseinät ovat massiivitiilirakenteiset. Julkisivumuuraus on tehty sementtitiilestä ½ kiven juoksulimityksellä ja ikkuna-aukot on tuettu holvimuurauksella. Betonirakenteinen välipohja tukeutuu ulkoseiniin ja rakennuksen keskiosassa kulkevaan betonipilaririviin. Vesikattoon liittyy porrastuen muuratut lyhyet räystäät, jotka päädyssä jatkuvat ns kissanpenkkimuurauksena. Nykyisenä vesikatteena on punainen aaltopelti.

itäpäätyyn on 2010-luvulla tehty puuverhoiltu laajennus, jossa on uudet ikkunat. Länsipäädyssä sijainnut ajoramppi

on purettu ja korvattu vanhoista tiilistä muuratulla kuisti- ja parvekerakenteella. Myös muut sisäänkäynnit on toteutettu uusin arkkitehtonisin aihein. Vanhat kitatut puuikkunat on kunnostettu 2010-luvulla.

Eteläjulkisivulla sijainnut suuri tehdasovi on korvattu uudella omaa aikakauttaan edustavalla tyylitellyllä sisäänkäynnillä, johon liittyy puinen portaaliaihe ja pergolarakenteita. Myös vastakkaiselle puolelle on rakenteilla uusi sisäänkäynti, johon liittyy puuverhoiltu kuisti.

Tehdasrakennuksen 1- kerroksinen laajennus on ilmeisesti kokonaan uusittu vuoden 1948 tulipalon jälkeen. Julkisivut on muurattu punaisesta savitiilestä, päätykolmio on puurakenteinen. Hiljattain kunnostetut kitatut ikkunat ovat tyypiltään vastaavia kuin vanhemmassa osassa. Itäpäädyn sisäänvedetyn kulman kuistirakenteet ja portaat on uusittu 2010-luvulla, kuten myös ulko-ovet.

Julkisivumuurauksen ja räystään yksityiskohtia

Porrastuen muurattuun räystääseen liittyy päädyssä ns kissanpenkki-aiheet.

Laajennusosassa säilynyt vanhempi puuovi sekä ikkunan yksityiskohta.

Vanhat puikkunat on kunnostettu 2010-luvulla. Ikkuna-aukot on tuettu holvimuurauksella.

1-kerroksisessa osassa toimii puusepänteollisuuden maalaamo.

Paja- nykyinen verstaas

1-kerroksinen satulakattoinen pajarakenus on rakennettu vuonna 1948. Julkisivut on muurattu punaisesta savitiilestä ½ kiven juoksulimityksellä. Itään avautuvalla pitkällä sivulla on säilynyt alkuperäinen pitkän ikkunarivistön muodostama jäsennys. Ikkuna- ja oviaukot on tuettu holvimuurauksella. Kattoon liittyy lyhyet prrastuen muuratut räystäät. Ullakon päätykolmio on puurakenteinen ja lautaverhoiltu.

6-ruutuiset kitatut ikkunat on hiljattain kunnostettu ja ovet on ilmeisesti kokonaan uusittu. Eteläpäätyyn on avattu uusi käyntiovi verstaan toimistoon.

rakennukseen liittyy vuonna 2019 tehty puuverhoiltu osittain rinteeseen upotettu laajennus. Poikkittaisena siipenä sijoittuva verstaan laajennus on satulakattoinen ja siihen liittyy pulpettikattoinen puutavaravarasto.

Tampereen Valtatien suuntaan avautuva julkisivu on säilynyt ilmeeltään alkuperäisenä.

Verstaan toimistoa varten on avattu uusi sisäänkäynti rakennuksen päätyyn.

Vanha pajarakennus ja siihen liittyvä laajennus rajaavat Maaherranojan suuntaan avautuvaa sisäpihaa.

Vasemmalla; satulakaton ja räystäättömän pulpettikaton yhdistelmä tuottaa nykyarkkitehtuurille ominaista veistoksellista muotokieltä.

Oikealla näkymä Maaherranojan suunnalta.

Mylytontin huvila

Entisellä mylytontilla sijaitseva hirsirakennus on siirretty nykyiselle paikalleen vuonna 1984. Tiedon mukaan rakennus on alkujaan Terijoelta, ja sieltä vuonna 1923 siirretty Hämeenlinnan Ojosiin. Koristeellinen suhteellisen suuri lasikuisti viittaa siihen että rakennus alkujaan on ollut suurempi ja oletettavasti myös lautavuorattu.

Rakennus on jätetty hirsipinnalle. Pohjakerroksessa on kahta eri mallia olevia vanhoja puuikkunoita ja hirsijatkokset kertovat että aukotusta on muutettu. Kuistiin liittyy koristeelliset pieniruutuiset kitatut ikkunat, joissa osassa on värilasia. Kuis-tin puuverhous ja ovi ovat myöhemmältä ajalta kuten myös päätykolmion ikkuna.

Tehdasrakennukset kyläkuvassa

Rekritehtaan rakennukset ovat osa laajempaa Syrjäntaan kylän ja Pappilantien varren kulttuuriympäristöä. Sekä Pappilantien että myös Tampereen Valtatien maisemissa rakennukset ovat ainoat jäljellä olevat muistumat kylän ajokaluteollisuudesta. Pappilantien varressa erottuu suurikokoinen tehdasrakennus vanhan asutuksen lomassa poikkeavana maamerkinomaisena rakennuksena. Sen näkyvyyttä lisää kylätien kaartuva linjaus tehtaan kohdalla sekä avoin pihapiiri. Pihan reunalla kulkeva Maaherranojan puro muodostaa tehdasympäristöön liittyvän erityisen huomionkohteen.

Tehdasrakennuksen pohjoispuolella tien reunalla on toisena erityisenä maamerkinä Syrjäntaan vanha ruutuhuone 1880-luvulta. Tehtaan eteläpuolella Jokirannan tontilla on ryhmä pieniä hirsimökkejä, jotka ovat harvoja 1918 palolta säilyneitä rakennuksia Syrjäntaassa. Aivan joen reunalla sijaitseva mökki tunnetaan Rantasen mökkinä. Sen eteläpuolella sijaitseva Vanha-Akkalan talo kytkeytyy Koskisen ajokalutehtaan historiaan. Alkujaan Koskisen ajokalutehdas sijaitsi juuri Vanha-Akkalan tilalla, jossa myös Maurits Koskinen perheineen asui vuodesta 1896. Rakennukset tuhoutuivat 1918 kansalaissodassa mutta rakennettiin pian uudestaan.

Pappilantieltä avautuvassa näkymässä kohdistuu huomio tehdasrakennukseen ja Maaherranojan puroon. Taustalla vanhan myllyn paikalla näkyy paikalle siirretty pieni hirsihuvila.

Mantan mökki talousrakennuksineen Maaherranojan varressa.

Näkymä Pappilantieltä; Vanha ruuttahuone, Koskisen ajokalutehdas, Mantan mökki ja taaimmaisena Vanha-Akkalan talo.

Näkymä Pappilantieltä.

Maurits Koskisen v 1918-19 rakentama Vanhan Akkalan päärakennus Pappilantien varressa.

Tehtaan läheisyydessä Pappilan tontin vieressä säilyneet kaksi vanhaa lainajyvää ovat Syrjäntaan kulttuuriympäristön arvokkaita ja tunnusomaisia rakennuksia.

Tampereen valtatie suuntaan avautumassa näkymässä herättää huomiota pihapiirin reunalla sijaitseva vanha pajarakenus.

Maaherranojaa reunustaa vasemmalla entinen paja uusine laajennuksineen ja oikealla myllytontille siirretty pieni hirsihuvila. Taustalla näkyy Suolijärven rannan puustoa.

Rinteesen sovitettu pajan laajennus sulkee näkymiä järven suuntaan ja kohti vanhaa pajarakenusta.

Pihaa rajaa Pappilantien reunassa punainen pystyrima-aita. Vanhoista tiilistä muurattu kuisti- ja parvekerakenne muodostaa uuden kokonaisuuteen onnistuneesti sovitettua lisä.

3. Arvot ja säilyneisyys, yhteenveto

Tämän selvityksen kohteena olevalla tehdasympäristöllä on aiemmissa inventoinneissa ja eri kaavatasolla todettu olevan vaalittavia kulttuuriympäristön arvoja. Tämä selvitys tukee aiempaa arvotusta ja tarkentaa sen perusteita.

Aiempi arvotus ja suojelupäätökset

Koskisen ajokalutehdas on Hämeen ympäristökeskuksen inventoinnissa vuonna 2002 arvotettu kulttuuriympäristön kohteeksi, jolla todetaan olevan paikallishistoriallista arvoa Tuuloksen ajokaluteollisuuden harvalukuisena edustajana. Maakuntakaavaa varten laadittu inventointi on yleispiirteinen ja kuvauksissa mainitaan yleensä vain tehtaan päärakennus, näin myös Koskisen tehtaan kohdalla.

Tehdasrakennus on suojeltu vuonna 2005 vahvistetussa yleiskaavassa kyläkuvallisesti arvokkaana rakennuksena (s-merkintä). Määräyksen mukaan; *rakennus suositellaan säilytettäväksi ja rakennuksessa suoritettavien korjaus- ja muutostöiden ja käyttötarkoituksen muutoksen olevan sellaisia, että rakennus- tai kulttuurihistoriallisesti tai maisemakuvallisesti arvokas luonne on mahdollista säilyttää.*

Tehdasympäristö rakennuksineen on osa maakunnallisesti arvokasta Syrjäntaan kyläasutuksen kulttuuriympäristöä sekä maakunnallisesti arvokasta Tuuloksen kulttuurimaisemaa. (Kanta- Hämeen maakuntakaava 2019).

Vuonna 1976 voimaan tullut rakennuskaava ei sisällä suojelumerkintöjä ja on tältä osin kulttuuriympäristön suojelun osalta vanhentunut. Nyt laadittavassa asemakaavassa määritellään lain edellyttämällä tavalla rakennusten ja piha-alueen suojelutarve ja -taso.

2025 selvityksen johtopäätökset

Tämä selvitys on ensimmäinen selvitys, jossa on tarkemmin tarkasteltu Maurits Koskisen perustaman ajokalutehtaan ympäristön sekä rakennusten rakennushistoriaa ja säilyneisyyttä. Lähtötietoja itse kohteesta on löytynyt varsin niukasti eikä esimerkiksi tarkkaa rakennusvuotta ole pystytty määrittelemään. Tuuloksen ajokaluteollisuutta on kuitenkin tutkittu varsin yksityiskohtaisesti jo 1930-luvulta lähtien, ja tämän perusteella on ollut mahdollista määritellä myös Koskisen tehtaan asemaa osana Tuuloksen ja Syrjäntaan kylän hyvinkin merkittäväksi noussutta teollisuudenhaaraa. Selvityksessä on tarkasteltu tehdasympäristöä kokonaisuutena ja siihen liittyviä kaikkia kolmea nykyistä rakennusta. Selvitys on tehty talviaikaan eikä siten esimerkiksi piha-aluetta, kasvillisuutta tai piharakenteita ole voitu tarkemmin tutkia. Alueelle ei ole laadittu arkeologisia selvityksiä. Tehdasalue sijoittuu vanhojen karttojen perusteella arvioidun Syrjäntaan kylätontin ulkopuolelle, pappilan, eli iso-Liikilän entisille maille, joilla tiedetään sijainneen rakennuksia jo ainakin 1600-luvulla. Aluella saattaa siten olla arkeologista potentiaalia.

Säilyneisyys

Pappilantien varressa sijaitseva ajokalutehtaan rakennus on hyvin säilyttänyt keskeiset piirteensä, joita ovat satulakattoinen selkeä ja kookas hahmo ja sementtitiilistä muurattu harmaa julkisivu, jota jäsentävät neliönmuotoiset pieniruutuiset tehdasikkunat holvimuuratuine ikkuna-aukkoineen. Räystäs on lyhyt ja muurattu porrastuen. Siihen liittyy 1920-30 luvulle tyypillinen päätyjulkisivulle taattu ns. kissanpenkkiäihe. 2010-luvulla rakennetut sisäänkäyntien kuutiomaisiksi verhoillut kuisti- ja parvekeaiheet, sekä asunnon sisäänkäynti puisine portaaliaiheineen on sovitettu kokonaisuuteen harkittuna oman aikansa kerrostumana. Kunnostus- ja muutostyöt on tehty taidokkaasti ja vanhaa kunnioittaen. Sisätiloiltaan rakennus on uudistettu ja muutettu osin asuinkäyttöön.

Myös hieman myöhemmin rakennettu laajennus on il-

meisesti ainakin julkisivujen osalta pääosin säilyttänyt ilmeensä, Sama ikkunatyyppejä toistuu laajennuksessa, mutta julkisivu on pajan tapaan muurattu punatiilestä. Kattoa on oletettavasti korotettu vuodesta 1948 tulipalon jälkeen. Pohjoissivulle on myöhemmin avattu uusi sisäänkäynti ja ulko-ovet on uusittu 2010-kluvulla.

Pajarakennuksen vanha osa on pääpiirteittäin säilyttänyt ilmeensä mutta kokonaisuutta on merkittävästi muuttanut 2010-luvulla tehty suuri laajennus. Tuolloin paja kunnostettiin puusepänerästä ja rakennusta laajennettiin pihan puolelle kietoutuvana puurverhoiltuna lisäreakennuksena. Tampereen Valtatien suuntaan punatiilinen vanha rakennus näyttäytyy edelleen alkuperäisessä asussaan. Pappilantien suunnalta laajennus peittää näkymiä järvelle ja vanhaa rakennusta kohden. Laajennus on sovitettu kokonaisuuteen uutena arkkitehtuuriltaan harkittuna 2000-luvun kerrostumana.

Arvot

Teollisuushistoriallinen ja kulttuurihistoriallinen arvo

Molemmilla tehdasrakennuksilla on erityistä teollishistoriallista ja kulttuurihistoriallista arvoa Tuuloksen kunnan ja Syrjäntaan kylän aikana hyvinkin merkittäväksi muodostuneen ajokaluteollisuuden harvoina säilyneinä esimerkkeinä. Koskisen tehdas oli ajokaluteollisuuden kukoistusaikana 1920-luvulla kylän merkittävimpiä tehtaita. Tehtaan pitkä historia vuodesta 1887 vuoteen 1956 on sinänsä merkittävä ja tuo teollishistoriallista lisäarvoa. Tehdas on olettavasti kunnan pisimpään yhtäjaksoisesti toiminut ajokalutehdas, joka myös on ollut merkittävä työllistäjä.

Tuuloksen ajokaluteollisuudella ja siinä tärkeässä roolissa olleella Koskisen tehtaalla oli myös alueellisesti- ei vain paikallisesti, laaja merkitys; kylässä valmistettuja rekiä ja kärryjä myytiin suurina määrinä Etelä- ja Länsi-Suomen eri kaupunkien markkinoilla. Ajokalutehtaan jälkeen puusepänteollisuutta jatkoi tehtaassa noin 10 vuoden ajan toiminut Hämeen puuvalmistetehdas, ja

edelleen 2000-luvun alussa toiminut veneveistämö. Tehdastiloissa 2010 toimintansa aloittanut Puusepänteollisuusliike Hannes on käynnistänyt uuden merkittävän teollisuushistoriaa jatkavan vaiheen.

Rakennushistoriallinen arvo

Ajokalutehtaan rakennuksella on rakennushistoriallista arvoa ulkoiselta ilmeeltänsä hyvin säilyneenä ja huolella kunnostettuna 1930-luvun tehdasrakennuksena. 2000-luvulla tehty vähäiset muutokset sisäänkäyntien kohdilla on onnistuneesti sovitettu kokonaisuuteen uutena kerrostumana.

Pajarakennuksen vanhalla osalla on rakennushistoriallista arvoa pääpiirteittäin hyvin säilyneenä ja huolella kunnostettuna aikakaudelleen ominaisena kokonaisuuteen kuuluvana tehdasrakennuksena. Pitkien sivujen punatiilistä muurattuja julkisivuja jäsentävät ikkunarivistöt holvimuurattuine ikkuna-aukkoineen ja kunnostettuine vanhoinen ruutuikkunoineen ja uusittuinen puuovineen. 2000-luvulla tehty laajennukset on huolella sovitettu kokonaisuuteen uutena kerrostumana.

Kyläkuvallinen ja maisemallinen arvo

Rekitehtaan rakennuksilla on kyläkuvallista ja maisemallista arvoa osana laajempaa Syrjäntaan kylän ja Pappilantien varren kulttuuriympäristöä. Sekä Pappilantien että myös Tampereen Valtatien maisemissa rakennukset ovat ainoat jäljellä olevat muistumat kylän ajokaluteollisuudesta.

Pappilantien ympäristö muodostaa erityisen osakokonaisuuden, joka jakautuu Maaherranojan eteläpuoliseen 1918 jälkeen uudistuneeseen kyläasutukseen ja sen pohjoispuoliseen alueeseen, jolla on säilynyt myös vanhempaa ja rakennustyypeiltään vaihtelevampaa rakennuskantaa. Suurikokoinen tehdasrakennus erottuu vanhan asutuksen lomassa poikkeavana maamerkinomaisena rakennuksena. Rakennustyyppiltään erityisen punamullatun ruutuhuoneen sekä Maaherranjoen ja Jokipalstan mökkien välissä tehdasrakennus on ottanut

tunnusomaisen aseman. Rakennuksen näkyvyyttä lisää kylätien kaartuva linjaus tehtaan kohdalla, sekä avoin pihapiiri, jolle pihan reunassa kulkeva Maaherranoja antaa erityistä luonnetta.

Entisellä pajarakennuksella on tärkeä ja tunnusomainen asema Tampereen valtatie-alueen maisemassa, sekä osana ajokäytävää pihakokonaisuutta.

Maaherranojan varressa sijaitsevalle entiselle myllytontille siirretty vanha hirsirakennus tukee myllyä korvaavana rakennuksena ympäristön historiallista luonnetta. Rakennuksella on kyläkuvaallista arvoa osana ympäristökokonaisuutta.

Suojelusuositus

1. Rekitehtaan rakennus

suositellaan säilytettäväksi ja suojeltavaksi asemakaavassa

- erityinen teollishistoriallinen ja paikallishistoriallinen arvo
- kyläkuvaallinen ja maisemallinen arvo
- rakennushistoriallinen arvo

Vallittavia piirteitä ovat kokonaishahmo ja muuratun julkisivun, ikkunoiden ja räystäiden alkuperäiset piirteet ja yksityiskohdat. Rakennuksen hallitseva asema kylätien varressa tulee myös säilyttää. Sisätiloissa muutokset ovat mahdollisia.

Rakennusta tai sen alkuperäistä osaa ei saa purkaa eikä siinä saa suorittaa sellaisia lisärakentamis- ja muutostöitä, jotka tarvelevat julkisivujen tai vesikaton rakennustaiteellista tai kulttuurihistoriallista arvoa tai tyyliä. Muutostöistä on pyydettävä museoviranomaisen lausunto.

2. Pajarakennus

Rakennuksen vanha tiilirakenteinen osa suositellaan

säilytettäväksi ja suojeltavaksi asemakaavassa

- teollishistoriallinen arvo osana tehdasympäristöä
- kyläkuvaallinen ja maisemallinen arvo
- rakennushistoriallinen arvo

Vallittavia piirteitä ovat vanhan osan hahmo ja muuratun julkisivun, ikkunoiden ja räystäiden alkuperäiset piirteet ja yksityiskohdat. Rakennuksen näkyvyys ja asema Tampereen valtatie-alueen maisemassa ja osana tehdaspihaa tulee säilyttää ainakin osin.

Rakennuksen vanhaa osaa ei saa purkaa eikä siinä saa suorittaa sellaisia muutostöitä, jotka tarvelevat julkisivujen tai vesikaton kyläkuvaallista tai kulttuurihistoriallista arvoa tai tyyliä. Mahdolliset tulevat laajennukset tulee huolella sovittaa osaksi jo kerrokselliseksi muodostunutta kokonaisuutta. Muutostöistä on pyydettävä museoviranomaisen lausunto.

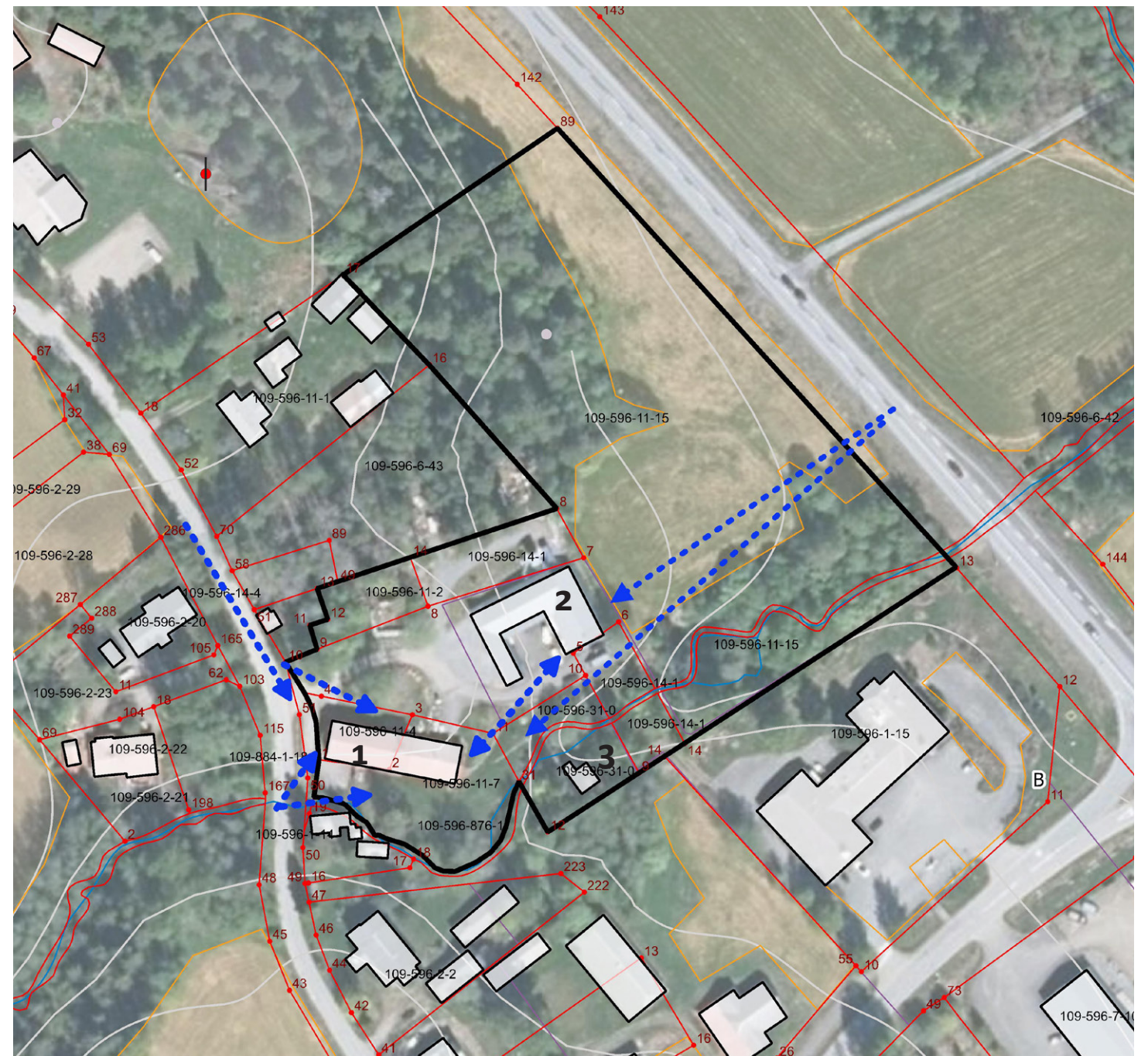
3. Myllytontin pikkuhuvila

- kyläkuvaallinen arvo

Jo useaan kertaan siirretyllä ja muutetulla rakennuksella ei ole kaavallista suojelua edellyttäviä erityisiä arvoja. Maisemallisesti herkälle paikalle ja siinä onnistuneella tavalla ympäristön historiallista luonnetta tukevan kyläkuvaallista arvoa omaavan rakennuksen säilyminen on kuitenkin suotavaa.

Koskisen ajokäytävän tehdas- ympäristökokonaisuus

Tehdasrakennukset pihapiireineen muodostavat vaalitavan ympäristökokonaisuuden, joka on osaa laajempaa Syrjäntaan kylän ja Pappilantien varren laajempaa kulttuuriympäristöä. Tehdasrakennuksen asema Pappilantien varressa ja näkymät Maaherranojan suuntaan tulee säilyttää. Pajarakennuksen vanhan osan näkyvyys Tampereen valtatie-alueen suuntaan tulee ainakin osin säilyttää.

Tehdasympäristön vaalitavat rakennuksen ja keskeiset näkymäsuunnat. Kartta MML maastotietokanta, kiinteistöjaotus, ortokuva.

Lähteet

<i>Lyhenteet</i>	
KA	Kansallisarkisto
KK	Kansalliskirjasto
UMK	Hämeenlinnan museo
RVV	Hämeenlinna, rakennusvalvonta
HKA	Hämeenlinnan kaupunginarkisto
<i>Kirjallisuus, painetut lähteet, verkkojulkaisut</i>	
Häppölä Leo. Syrjäntaan kylä 700 vuotta, julkaisussa Tuuloksen joulu 1993, s. 12-14	
Kauppila, Lauri. Tuuloksen ajokaluteollisuus. Hämeen Heimoliiton julkaisuja. (1 painos 1943). Arvi A. Karisto Oy:n kirjapaino. 2 painos Tuulos-seura ry. Hämeenlinna 2009.	
Kauppila, Lauri. Hämeen Sanomat 19.7.1939, haastattelu	
Kiuru Uljas, koonnut. Tapahtumia Lammi- Tuulos.	
Koskue Kaisu toim 2011. Syrjäntaka- kylä teiden risteyses-sä. Tuulos- seura.	
Lehtonen Tapio. Tuuloksen ajokaluteollisuudesta. Kirjassa Viisi Tuuloksen kylää. Tuulos-seura ry 2011.	
Lehtonen Tapio. Tuuloksen ajokaluteollisuudesta. Tuuloksen joulu 1975. Tuulos-seura ry.	
Lehtonen Tapio. Tuuloksen ajokaluteollisuudesta, ammattimiehet. Tuuloksen joulu 1979. Tuulos-seura ry.	
Saarikivi, Alarik. Tuuloksen ajokaluteollisuus. Häme 27.6.1931	
Tuuloksen ajokaluteollisuus oli ennen laajalti tunnettu. Aamulehti 12.4.1935 s.5	
Virtanen, Hjalmar. Syrjäntaan kylä 700 vuotta, julkaisussa Tuuloksen joulu 1968, s. 12-14	

<i>Arkistot</i>
Historialliset kartat, Kansallisarkiston verkkotietokanta
Historialliset kartat ja kiinteistöjaotustiedot, Maanmittauslaitoksen verkkotietokanta Rakennuslupapiirustukset, Hämeenlinnan kaupunginarkisto
Lehtiartikkelit, Kansalliskirjasto
Rakennuslupapiirustukset, Hämeenlinna rakennusvalvontavirasto

<i>Kuvalähteet</i>
Finna hakupalvelu www.finna.fi
Hannes Vähäsyörinki
Hämeenlinnan karttapalvelu
Hämeenlinnan museo
Maanmittauslaitos, paikkatietoportaali, historialliset ortoilmakuvat
Tuulos- seuran julkaisut
Valokuvat joissa ei ole mainittu lähdettä ovat tekijän vuonna 2025 ottamia.

Kuva seuraava sivu, ilmakehu vuodelta 2023 / Puusepänliike Hannes

